

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน มัธยมศึกษา : กรณีศึกษาสภานิสิตวิทยาลัยเทคโนโลยีและนวัตกรรมจังหวัดพิษณุโลก เสนอเป็น 2 ตอนดังนี้

- ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้บริหารและครูผู้สอน
- ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก
- ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลการนำรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาสภานิสิตวิทยาลัยเทคโนโลยีและนวัตกรรมจังหวัดพิษณุโลก

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน โดยการหาค่าร้อยละ และเสนอผลการวิเคราะห์เป็นตารางประกอบคำบรรยาย

ตาราง 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเพศของผู้บริหารโรงเรียน

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	5	55.6
หญิง	4	44.4
รวม	9	100

จากตาราง 2 พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 55.6 และเป็นหญิง ร้อยละ 44.4

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาตรี	4	44.4
ปริญญาโท	5	55.6
รวม	9	100

จากตาราง 3 พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาโทคิดเป็นร้อยละ 55.6 และระดับปริญญาตรี ร้อยละ 44.4

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงานของผู้บริหารโรงเรียน

ประสบการณ์ในการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ปี	4	44.4
6 – 10 ปี	4	44.4
11 – 15 ปี	1	11.2
รวม	9	100

จากตาราง 4 พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.4 และประสบการณ์ในการทำงาน 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.4 และประสบการณ์ในการทำงาน 11 – 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.2

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ นครไทยของผู้บริหารโรงเรียน

ภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ นครไทย	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	5	55.6
หญิง	4	44.4
รวม	9	100

จากตาราง 5 พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ นครไทย คิดเป็นร้อยละ 55.6 และไม่ใช่อำเภอ นครไทยคิดเป็นร้อยละ 44.4

ตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารโรงเรียน

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
เคย	6	66.7
ไม่เคย	3	33.3
รวม	9	100

จากตาราง 6 พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่เคยเข้ารับการอบรมประชุมเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ คิดเป็นร้อยละ 66.7 และไม่เคยอบรม คิดเป็นร้อยละ 33.3

ตาราง 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ ของครูผู้สอน

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	66	36.7
หญิง	114	63.3
รวม	180	100

จากตาราง 7 พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 63.3 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 36.7

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการศึกษา ของครูผู้สอน

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	2	1.1
ปริญญาตรี	158	87.8
ปริญญาโท	20	11.1
รวม	180	100

จากตาราง 8 พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 87.8 รองลงมาเป็นระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 11.1 และต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 1.1

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงานของครูผู้สอน

ประสบการณ์ในการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ปี	34	18.9
6 - 10 ปี	86	47.8
11 - 15 ปี	29	16.1
16 - 20 ปี	14	7.8
มากกว่า 20 ปี	17	9.4
รวม	180	100

จากตาราง 9 พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 6 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 47.8 ต่ำกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.9 และ 11 - 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.1

ตาราง 10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ นครไทยของครูผู้สอน

ภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ นครไทย	จำนวน	ร้อยละ
ใช่	79	43.9
ไม่ใช่	101	56.1
รวม	180	100

จากตาราง 10 พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ นครไทย คิดเป็นร้อยละ 56.1 และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ นครไทย คิดเป็นร้อยละ 43.9

ตาราง 11 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการอบรม ประชุม สัมมนา เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ของครูผู้สอน

การอบรมสัมมนาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
เคย	81	45
ไม่เคย	99	55
รวม	180	100

จากตาราง 11 พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรม ประชุม สัมมนา เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 55 และเคยได้รับการอบรม ประชุม สัมมนา เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 45

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Pibulsongkram Rajabhat University

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอนครไทย

ประวัติความเป็นมาของอำเภอนครไทย

ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี บรรพบุรุษไทยกลุ่มหนึ่งถูกขอมรุกราน จึงถอยร่นจากเวียงไชยปราการ จังหวัดเชียงราย มารวมกำลังตั้งมั่นเพื่อสะสมไพร่พลฝึกอาวุธอยู่ ณ เมืองบางยาง ซึ่งเป็นอำเภอ นครไทย ในปัจจุบัน โดยมีพ่อขุนบางกลางหาว เป็นผู้นำทำการชองสมผู้คน จนมีกำลังเข้มแข็งพอสมควรแล้ว จึงร่วมกับพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองลادت (เมืองเพชรบูรณ์) ยกกองทัพไปตีเมืองศรีสัชนาลัย และเมืองสุโขทัยจากขอมจนได้ชัยชนะ จึงได้ปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่า "พ่อขุนศรีอินทราทิตย์" ครองเมืองสุโขทัยเป็นเอกราช ประมาณ พ.ศ. 1763 ปรากฏหลักฐานที่สำคัญคือ ที่วัดกลางศรีพุทธาราม ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ นครไทย ประมาณ 500 เมตร มีต้นจำปาขาวใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง มีความเชื่อกันว่าต้นจำปาขาวนี้ มีอายุยาวนานมาพร้อมกับพ่อขุนบางกลางหาวเริ่มสร้างเมืองบางยางนั่นเอง ซึ่งได้พิสูจน์แล้วว่าเมืองอายุประมาณ 700 ปีเศษ

หลักฐานสำคัญที่แสดงว่ามีเมืองบางยางได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น "นครไทย" มีปรากฏอยู่ในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ว่าศักราช 839 ระบุว่า (พ.ศ. 2020) แรกตั้งเมืองนครไทย พ.ศ. 2020 เป็นระยะที่อยู่ในราชการของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งพระองค์ทรงเป็นนักอักษรศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ ที่ได้จัดการปกครองบริเวณหัวเมืองต่างๆ นอกเมืองหลวง ให้เห็นแบบแผนที่แน่นอนเพื่อให้ง่ายแก่การปกครองควบคุมตรวจตรา จึงได้ยกฐานะเมืองบางยางเป็นเมืองที่มีเจ้าเมืองปกครองแล้วเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "เมืองนครไทย" เช่นเดียวกับเมืองอื่นๆ ซึ่งพระองค์ทรงเปลี่ยนมาแล้ว เช่นเมืองสองแคว เป็นเมืองพิษณุโลก เมืองสระหลวง เป็นเมืองพิบูลย์ และเมืองทุ่งยั้งเป็นเมืองอุดรดิตถ์ นับแต่ พ.ศ. 2020 เป็นต้นมา เมืองนครไทยก็มีฐานะเป็นเมืองที่มีเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการเมืองปกครองเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2472 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ลดฐานะเมืองนครไทยเป็น "อำเภอเมืองนครไทย" แล้วแต่งตั้งนายอำเภอเป็นผู้ปกครอง นายอำเภอคนแรกคือ หลวงพิทักษ์กิจบุรเทศ (เปา บุณยรัตน์พันธ์) และเป็นอำเภอ นครไทย เมื่อ พ.ศ. 2497 เพื่อให้เหมาะสมกับการเรียกชื่อตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในปัจจุบัน

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอ นครไทย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลจากผู้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่มีความรู้ และความเชี่ยวชาญในเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละสาขา

วิธีการเก็บข้อมูล ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล (Informant) เพื่อสอบถามถึงแหล่งของข้อมูล ซึ่งเมื่อระบุแหล่งบุคคลที่จะให้ข้อมูลต่อไป เป็นลักษณะ

ผลการสัมภาษณ์ ได้ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 75 คน จำแนกเป็นสาขาต่าง ๆ ที่เด่นชัดในเขตอำเภอนครไทย ได้ 4 สาขา ดังนี้

1. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
2. สาขาการแพทย์แผนไทย
3. สาขาศิลปกรรม
4. สาขาศาสนา และประเพณี

ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การทอผ้า การทอเกลือ การจักสาน กระดาษสา ไม้กวาด

1. การทอผ้า

ลักษณะของการทอผ้า เป็นการทอด้วยมือและทูกหรือกี่ ปัจจุบันชาวนครไทยตามหมู่บ้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยังทอผ้าด้วยทูกหรือกี่พื้นเมือง มีเพียงบางหมู่บ้านที่ทอผ้าด้วยกี่กระตุก เช่น ตำบลบ่อโพธิ์ ที่ได้รับการสนับสนุนจากกองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

การทอผ้านี้ ได้มีการส่งสมถ้ายทอดกรรมวิธีการทอให้แก่สมาชิกในครอบครัว จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เสมือนมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวนครไทย ถือเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของอำเภอนครไทย

1.1 ขั้นตอนกรรมวิธีการทอผ้าของชาวนครไทย

การทอผ้าในอดีต ชาวนครไทยจะทอเส้นด้ายเอง เพราะชาวบ้านจะทำการปลูกฝ้ายกันแทบทุกครัวเรือน แต่เนื่องที่การเพาะปลูกไม่มากนัก จะเริ่มปลูกฝ้ายในฤดูฝน ช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมิถุนายน และในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน ดอกฝ้ายจะแก่สามารถเก็บได้ จากนั้นนำไปผึ่งแดด 4 - 5 วัน เพื่อให้แห้ง และทำการคัดเลือกฝ้ายตลอดจนสิ่งสกปรกต่างๆ ที่ติดอยู่กับฝ้าย "ซี้ฝ้าย" ทิ้งไป จึงนำฝ้ายมาทำเป็นเส้นใย มีขั้นตอนดังนี้

1. หีบฝ้าย (อีวฝ้าย) คือ การนำฝ้ายมาหีบ เพื่อแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย
2. ตีดฝ้าย คือ การเอาปุยฝ้ายที่หีบแล้ว ไปตีดด้วยกงตีดฝ้ายเพื่อให้ฝ้ายแตกตัว

ละเอียด ฟู่ขึ้น

3. ล้อฝ้าย คือ การนำฝ้ายที่ติดเป็นปุยดีแล้ว ไปล้อให้เป็นท่อนกลมยาว ด้วยไม้ล้อ โดยนำฝ้ายมาวางบนกระดานล้อ นำไม้ล้อคลึงบนฝ้ายให้มึลลักษณะเป็นท่อนกลมยาว จึงดึงไม้ล้อออก

4. ปั่นด้าย เป็นการนำฝ้ายที่ล้อแล้วไปทำการปั่นให้เป็นเส้นด้าย

5. เปียด้าย คือ การนำฝ้ายออกจากเหล็กไน เมื่อด้ายเต็มเหล็กไนไม้เปียควรวาดด้ายหมุนเปียไปรอบไม้เปียเพื่อให้ด้ายเป็นระเบียบ และเป็นใจ

6. สีและการย้อมสี ในอดีตชาวคนไทย จะใช้สีย้อมผ้าจากธรรมชาติที่ได้จากต้นไม้ รากไม้ ใบไม้ เปลือกไม้ แก่นไม้ มาย้อมเส้นด้ายหรือผ้าที่ทอจากเส้นด้ายฝ้าย เช่น จีจระพระ แห อวน โดยมีตัวช่วยทำให้สีที่ย้อมติดแน่นทนนาน ปัจจุบันช่างทอผ้าไม่ค่อยนิยมใช้สีธรรมชาติ เนื่องจากมีวิธีการย้อม ขบวนการที่ยุ่งยาก และใช้เวลานาน จึงนิยมใช้สีเคมี ซึ่งมีสีให้เลือกหลากหลาย และมีวิธีการย้อมที่รวดเร็ว ฉะนั้นในการย้อมสีผ้าหรือเส้นด้าย สีที่นิยมใช้จึงมีอยู่ 2 ชนิดคือ สีย้อมที่ได้จากธรรมชาติ และสีย้อมที่ได้จากสารเคมี

6.1 ลักษณะของสีย้อมธรรมชาติ

สีย้อมธรรมชาติส่วนใหญ่ได้จากพืชเปลือกไม้ ใบไม้ ลูกไม้ และรากไม้ มีขั้นตอนเพื่อที่จะทำให้เกิดเป็นสีต่างๆ ได้สวยงาม แปลกตา ต่างจากสีวิทยาศาสตร์

สีแดง	ได้จาก	ดอกคำฝอย รากยอ ครั่ง
สีน้ำเงิน	ได้จาก	ต้นคราม
สีเหลือง	ได้จาก	แก่นขนุน ขมิ้นชัน แก่นแซ รากต้นสะแกลือ
สีดำ	ได้จาก	ลูกกระเจาย ลูกมะเกลือ
สีชมพู	ได้จาก	ต้นมหาภาพ และต้นฝาง
สีน้ำตาลซาก	ได้จาก	เปลือกไม้โกงกาง
สีม่วงอมลง	ได้จาก	ลกหว่า
สีกากีแกมเขียว	ได้จาก	เปลือกเอกรา กับ แก่นขนุน
สีกากีแกมเหลือง	ได้จาก	หมากสงกับแก่นแกแล
สีส้ม (แดงเลือดนก)	ได้จาก	ลกตะตี
สีทองอ่อน (กระดั่งงา)	ได้จาก	รากแถลง (มะพูด)
สีเขียว	ได้จาก	เปลือกต้นมะริดไม้ ใบหูกวาง เปลือกกระหูด เปลือกสมอ คราม แล้วย้อมทับด้วยสีรากแถลง
สีเปลือกไม้	ได้จาก	ต้นลกฟ้า หนามลาย ไม้โกงกาง เปลือกตะบูน

หลังจากย้อมฝ้ายจะนำฝ้ายไปใส่ราวตากแดดให้แห้ง จากนั้นเอาเข้ากงเพื่อ
กวักให้ฝ้ายเป็นระเบียบ ถ้าต้องการผ้าขาวก็นำเส้นฝ้ายที่ปลดออกจากเปียไปทำการชุบน้ำขาว
แล้วจึงทูปให้เปียกเสมอกัน หลังจากทูปแล้วนำเส้นด้ายไปตีกับข้าวสาร เพื่อให้เส้นฝ้ายมีความ
เหนียวคงทน เมื่อนำไปทอจะไม่ขาดง่าย เมื่อตีแล้วนำไปใส่ภาชนะเพื่อทำการคั้น แล้วจึงนำไป
ตากแดดให้แห้ง จากนั้นนำไปแช่น้ำแล้วนำมาปั่นให้ละเอียด จึงนำไปหรีโดยใช้แปรงหรี เมื่อเส้นด้าย
แปรงหรีเสร็จก็นำไปตากแดดให้แห้ง นำมาใส่ “ระวียง” หรือ “ชิงเครื่องหูก” โดยการกวักฝ้ายจาก “กง”
เพื่อทำเป็นเส้นยืน การนำเส้นด้ายไปใส่ “กง” แล้วแกว่งหลายดิ่งเส้นฝ้ายจากกงไปเข้า “หลอด”
ที่เสียบสวมไว้กับแกนเหล็กไน เพื่อเอาไปแยกใช้ทำเป็น “เส้นพุ่งหรือเส้นดัก” ด้วยการนำหลอดฝ้ายไป
ใส่ในกระสวย การนำเส้นฝ้ายเครื่องหูก (ด้ายปั่น) มาต่อเข้ากับเส้นด้ายที่ติดอยู่กับตะก้อ หรือเมื่อผูก
โดยผูกด้ายเครื่องไว้กับเสา และใช้ “ไม้ช่วย” ดึงด้ายเครื่องที่ละเส้นจนครบตามความกว้างของหน้าฟืม
การบิดหรือต่อด้ายทั้ง 2 เข้าด้วยกันเช่นนี้ เรียกว่า การสืบทูก การนำเส้นฝ้ายเครื่องที่สืบทูกแล้วไป
จัดให้เข้าที่พร้อมที่จะเริ่มตำหูก (ทอผ้า) โดยชิงเส้นเครื่องให้ตึง แล้วใช้แปรงหรีทุกหรีไปตามความยาว
ของเครื่องหูก เพื่อจัดระเบียบเส้นไม่ให้เส้นเครื่องพันกัน จากนั้นจึงทำการทอผ้าต่อไป ทั้งนี้การย้อม
ขึ้นอยู่กับชนิดของวัสดุที่นำมาย้อม ซึ่งแต่ละชนิดมีเทคนิคและวิธีการย้อมที่แตกต่างกัน (อำนาจพร
สุนทรสมัย. 2543 : 23 - 35)

6.2 สีย้อมวิทยาศาสตร์

สีที่ใช้ย้อมฝ้าย

สีที่มีความคงทนดี และกรรมวิธีในการย้อมไม่ยากนัก ได้แก่ สีรีแอ็คทีฟ
(Reactive) และสีแวต (Vat)

การย้อมไหม

สีแอซิด (Acid) เป็นสีที่สดีสี มี Shade สีต่างๆ มากมาย ราคาปานกลาง
มีความคงทนต่อการซักฟอกและแสงแดดได้ดี เหมาะสำหรับย้อมไหม

1.2 การทอผ้า มีอุปกรณ์ประกอบของการทอ

1. ไตรงกี่ หรือ ไตรงหูก ประกอบด้วย เสา 4 เสา มีคานหูกทั้ง 4 ด้าน ทั้งด้านล่าง
และด้านบน

2. ฟืม หรือ ฟันหรี เป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้า มีฟันเป็นซี่ ๆ ใช้สำหรับสอดด้าย
เพื่อจัดเส้นด้ายให้อยู่ห่างกันแต่ละช่อง จะใช้ด้ายยืนสอดเข้าไปช่องละ 1 เส้น และใช้กระทบ
เส้นด้ายให้แน่นตามความกว้างของผ้าที่จะทอ ฟืมพื้นบ้านของนครไทย จะเหลาไม้ไผ่เป็นซี่เล็ก ๆ
ผูกติดกันแล้วตีประกบด้วยกรอบไม้จริง ถ้าเป็นกี่กระดูกภายในกรอบไม้จะเป็นซี่โลหะ ฟืมหนึ่งจะมี
35 – 40 หลบ แต่ละหลบมี 40 ฟัน

3. ตะกอหรือเขาหูก คือ เครื่องยกเส้นด้าย ทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้จริงมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. ใช้สำหรับตั้งลายและท่าลายผ้า ตะกอจะมีเชือกที่ร้อยคล้องด้ายยืน ใช้สอดเส้นด้ายยืนเพื่อแบ่งเส้นด้ายเป็นหมวดหมู่ตามต้องการ เมื่อยกตะกอขึ้นก็จะดึงเส้นด้ายยืนเปิดช่องให้สามารถพุ่งกระสวยเข้าไป ทำให้เส้นด้ายพุ่งสานขัดกับด้ายยืนได้ ตะกอมี 2 ชนิด คือ 2 ตะกอ (เขา) และ 3 ตะกอ (เขา)

4. กระสวย เครื่องมือทอผ้าที่ใช้สำหรับใส่หลอดด้ายพุ่ง สำหรับพุ่งสอดไประหว่างช่องเขา เส้นด้ายยืนจะทำให้เส้นด้าย 2 ชนิดขัดกันจนเกิดเป็นเนื้อผ้า กระสวยทำด้วยไม้เนื้อแข็ง มีความยาวประมาณ 25 – 30 ซม. ดันและปลายเรียว ตรงกลางเจาะเป็นช่องสำหรับใส่หลอดด้ายพุ่ง และมีแกนไม้เล็ก ๆ สำหรับสอดใส่หลอดด้ายพุ่ง

5. ไม้สำปัน (กำพัน) คือ ไม้ที่ใช้มัดผ้าที่ทอเสร็จแล้วบางส่วน โดยทำการมัดนไว้ในไม้สำปัน

6. คานแขวน เป็นไม้ที่ห้อยอยู่กับคานของที่ใช้แขวนเชือกที่ต่อมาจากตะกอ เพื่อให้ตะกอตั้งอยู่ตลอดเวลา โดยใช้เชือกเป็นห่วงได้คานแขวนจากโครงค้ำข้างซ้ายและขวา

7. ไม้รองนั่ง คือ ไม้กระดานที่ใช้สำหรับนั่งทอผ้า ความยาวของไม้รองนั่งจะเท่ากับ ความกว้างของผ้า

8. ไม้คั่นผ้ง เป็นไม้ที่ใช้ขึงไว้ตามความกว้างของผ้าที่ทอ เพื่อใช้ดึงผ้าให้หน้าผ้าตึงพอกับฟืม และทำให้ลายผ้าตรงไม่คดไปมา เวลาทำการทอ

9. ไม้ตบยับหูก คือ ไม้ 2 อัน มีลักษณะกลม ยาวประมาณ 95 ซม. ไม้ 2 อันนี้จะผูกเชื่อมโยงอยู่กับเขาหูก (ตะกอ) เพื่อใช้สำหรับเหยียบดึงเส้นด้ายให้ขึ้นลงสลับกัน และเปิดช่องเมื่อพุ่งกระสวยด้ายเข้าไปในช่องดังกล่าว เส้นด้ายทั้ง 2 ชนิด จะสานขัดกันเป็นเนื้อผ้า

10. ไม้โป่งเป่ง คือ ไม้ไผ่กลม ๆ มีรูตรงกลางสำหรับสอดด้ายผูกติดกับตะกอ และ ไม้คานเขา สำหรับเหยียบดึงตะกอขึ้นลง

เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้า ผู้ชายนครไทยจะเป็นฝ่ายจัดหา หรือทำเครื่องใช้เหล่านี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวนครไทย ที่รู้จักนำวัสดุพื้นบ้านมาประดิษฐ์ทำเครื่องใช้

1.3 วิธีการทอผ้า

การทอผ้าของชาวนครไทย ผ้าที่ทำการทอจะถูกกำหนดว่าใช้สำหรับทำอะไร ผ้าแต่ละชนิดจะมีขนาดแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการที่ผู้ทอนำเส้นด้ายยืนไปเข้าฟืมตามขนาด เช่น ฟืม 25, 30, 40, 42 และถ้าฟืม 30 จะมีความกว้างหน้าผ้าน้อยกว่าฟืม 42

1.4 ขั้นตอนพื้นฐานการทอ

ขั้นตอนที่ 1 สับตะกอ โดยใช้สันเท้าเหยียบไม้ เหยียบหูกอนที่ 1 เพื่อขึงตะกอชุดที่ 1 ลง ซึ่งจะดึงด้ายยืนกลุ่มที่ 1 ตามลงมาด้วย ส่วนตะกอชุดที่ 2 ก็จะยกเส้นด้ายยืนกลุ่มที่ 2 ขึ้นเกิดเป็นช่องว่างระหว่างเส้นด้ายกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 ฟุงกระสวยด้ายพุ่งเข้าไปในช่องไหมยืน จากด้านขวาไปทางด้านซ้าย ใช้มือซ้ายรับกระสวย ทำให้เส้นด้ายพุ่งเข้าไปสานกับด้ายยืน

ขั้นตอนที่ 3 กระทบฟืม โดยใช้ฟืมกระแทกเส้นด้าย 1 – 2 เพื่ออัดเส้นด้ายพุ่งให้เป็นเส้นตรง

ขั้นตอนที่ 4 สับตะกอ ให้ปลายเท้าเหยียบไม้เหยียบหูกอนที่ 2 ตะกอชุดที่ 2 จะรั้งเส้นด้ายยืนกลุ่มที่ 2 ลง และตะกอชุดที่ 1 จะดึงเส้นด้ายยืนกลุ่มที่ 1 ขึ้น เปิดเป็นช่องว่างระหว่างเส้นด้ายทั้ง 2 กลุ่มอีกครั้ง แต่ตำแหน่งเส้นด้ายยืนจะสลับกัน โดยผลัดกันขึ้นลง

ขั้นตอนที่ 5 ฟุงกระสวย การฟุงกระสวยจะย้อนกลับเข้าไปในช่องด้ายยืน จากด้านซ้ายมาด้านขวา แล้วใช้มือขวารับกระสวยเส้นฝ้ายพุ่งหรือด้ายพื้นก็จะสอดไปสานขัดกับเส้นด้ายยืน

ขั้นตอนที่ 6 กระทบฟืมหรือฟืนหวี อัดเส้นด้ายพุ่งให้ชิด ตัดแน่นเป็นเส้นตรงอีกครั้ง การสับตะกอและฟุงกระสวยสลับไปมา และกระทบฟืมหรือฟืนหวีหลาย ๆ ครั้ง จะปรากฏเป็นผืนผ้าขึ้น

1.5 ประเภทของผ้าที่ทอ

1. **ผ้าพื้น** การทอผ้าพื้นชาวบ้านจะใช้ด้ายพุ่งเพียงเส้นเดียว และด้ายยืนเส้นเดียวเหมือนกัน ผ้าพื้นจะเป็นผ้าที่ไม่มีลวดลายบนผืนผ้า

2. **ผ้าลวดลายหมี่กรูก** การทอจะใช้ด้ายเส้นยืนหลายสีสลับกัน เช่น สีแดง เขียว ขาว โดยทำลายเรียงสีด้ายไว้ก่อน นำด้ายไปสับใส่ฟืม และด้ายเส้นพุ่งก็จะเป็นหลายสี นำมาทอให้เป็นลายตารางหมี่กรูกตามที่ต้องการ

1.6 ผลผลิต

1 ชิ้น ยาว 4 เมตร ใช้เวลาทอ 2 วัน ใช้แรงงานคน 2 คน (เพราะต้องช่วยกันทอในกรณียกดอก) ราคา 500 บาท/ชิ้น ราคาของผ้าจะสูงขึ้นกรณีมีลายยกดอกที่มาก และผ้ามีหน้ากว้างราคาก็จะสูงตามไปด้วย สำหรับระดับทุนการผลิต ผ้า 1 เมตร ใช้ด้ายคิดเป็นเงิน 40 บาท

1.7 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง การทอผ้า

1. นางลอยชาย จันดาวงษ์ อายุ 47 ปี เลขที่ 41 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. นาง ทูเรียน เสวีสิทธิ์ อายุ 42 ปี เลขที่ 7 หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3. นาง ละไม หองเวียง อายุ 50 ปี เลขที่ 40 หมู่ 2 ตำบลยางโกน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
4. นาง คำวัง ยศปัญญา อายุ 42 ปี เลขที่ 101 หมู่ 2 ตำบลยางโกน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. นาง อ่อนศรี มีรุณ อายุ 52 ปี เลขที่ 43 หมู่ 2 ตำบลยางโกน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
6. นาง บัวหอม จิหุมา อายุ 44 ปี เลขที่ 192 หมู่ 2 ตำบลยางโกน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
7. นาง บุญเหลือ หะฉิมมา อายุ 45 ปี เลขที่ 2 หมู่ 9 ตำบลหนองตะพาน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
8. นาง หล้า สรรงะโน อายุ 54 ปี เลขที่ 12 หมู่ 3 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
9. นาง กิ่งไธ แก้วมากล อายุ 75 ปี เลขที่ 13 หมู่ 12 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
10. นางคำมุล บัวฉิม อายุ 70 ปี เลขที่ 105 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
11. นางสลน สิมุรงค์ อายุ 37 ปี เลขที่ 109 หมู่ 1 ตำบลนครชุม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
12. นางทองรัก หอมหวาน อายุ 42 ปี เลขที่ 71 หมู่ 1 ตำบลนครชุม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

2. การทำผ้านวม

อำเภอนครไทย เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก ในช่วงฤดูหนาวอากาศจะหนาวจัด หลายหมู่บ้านในเขตอำเภอนครไทย ได้มีการทำผ้านวมไว้ใช้ในฤดูหนาว นอกจากทำไว้ใช้ภายในครัวเรือนแล้ว ยังมีการมอบตอบแทนแขกที่มาในงานแต่งงานเพื่อเป็นของที่ระลึก บางครั้งก็มีการจำหน่ายซึ่งก็ขึ้นอยู่กับผู้ที่มาเยี่ยมชมต้องการจะซื้อเป็นของฝาก ตำบลที่มีการทำผ้านวมกันมากคือ ตำบลบ่อโพธิ์ อาจเป็นด้วยตำบลบ่อโพธิ์มีการปลูกฝ้ายกันมากซึ่งฝ้ายคือส่วนประกอบของผ้านวมนั่นเอง ในการทำผ้านวมชาวบ้านจะทำหลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวซึ่งต่างคนต่างทำเก็บไว้ใช้เอง

วัสดุที่ใช้ทำผ้านวม

1. เตรียมผ้าทอที่ทอเสร็จแล้วขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 4 เมตร จำนวน 2 ผืน
2. นำฝ้ายไปหีบเอาเมล็ดออกให้เรียบร้อย

ขั้นตอนการผลิต

ขั้นตอนแรกนำผ้าทอที่ทอเสร็จแล้วขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 4 เมตร จำนวน 2 ผืนนำมาประกบกันแล้วเย็บด้วยมือหรือจักร เสร็จแล้วจะใช้ฝ้ายที่หีบแล้วยัดใส่ผ้าทอที่เตรียมไว้ซึ่งผ้านวม 1 ผืน จะใช้ฝ้ายหนัก 4 กิโลกรัม

ผลผลิต

ถ้าผ้าทอที่หีบเป็นรูปไว้แล้วจะยัดฝ้ายเข้าไปได้ประมาณวันละ 20 ผืนต่อ 1 คน ถ้าจำหน่ายจะอยู่ในราคาผืนละ 350 ถึง 400 บาท

รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา

การทำผ้านวมจะมีการทำทุกหมู่บ้านของตำบลบ่อโพธิ์ คือ 14 หมู่บ้าน สำหรับรายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา มีดังนี้

1. นางป๊อง สุทธิ อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 10 หมู่ 10 บ้านป่าปอบิด ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. นางเกษร ฉินริสี อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 25 หมู่ 10 บ้านป่าปอบิด ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3. นางทองร้อย เพ็งเกตุ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 19 หมู่ 10 บ้านป่าปอบิด ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
4. นางสมหมาย หิมโลภา อายุ 44 ปี บ้านเลขที่ 95/1 หมู่ 12 บ้านใหม่อนามัย ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. นางโสภิต มีเสห์ อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 13 หมู่ 12 บ้านใหม่อนามัย ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3. การทำเกลือ

การทำเกลือ เป็นอาชีพของชาวบ้านบ่อโพธิ์ ซึ่งมีบ่อเกลือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านมีความเชื่อเป็นตำนานถึงการค้นพบว่า ในสมัยพอขุนนางกลางหวา ต้องการขยายอาณาเขต จึงยกกองทัพไปตีขอม เมื่อพระองค์พาไพร่พลมาถึง ซึ่งปัจจุบันเป็นหมู่บ้านบ่อโพธิ์ ทรงหยุดพักและทรงให้ทหารทำการสำรวจพื้นที่ พบบ่อน้ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นต้นโพธิ์ มีน้ำอยู่ตรงกลาง พบว่าน้ำนั้นมีรสเค็ม พระองค์จึงให้ทหารนำน้ำในบ่อมาต้มและเคี่ยวดู ปรากฏว่า น้ำนั้นตกผลึกเป็นเม็ดสีขาว ๆ นำมาปรุงอาหารที่มีรสจัดให้อร่อยได้ และทรงให้ราษฎรของพระองค์กลุ่มหนึ่ง ตั้งรกรากอยู่ที่บ้านบ่อโพธิ์นี้ โดยทำเกลือขายหรือแลกเปลี่ยนของใช้ในชีวิตประจำวัน เลี้ยงชีพของตนซึ่งต่อมาได้ทำเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้าน

บริเวณบ่อเกลือ ชาวบ้านบ่อโพธิ์มีความเชื่อว่า มีเจ้าปู่คอยปกป้องรักษาบ่อเกลือ ดังนั้นเพื่อแสดงความเคารพเจ้าปู่ ผู้ที่ไปบริเวณบ่อเกลือ จะถูกห้ามไม่ให้ใส่รองเท้า ห้ามสวมหมวก ห้ามใช้นิ้วแตะน้ำเกลือ และห้ามขว้างน้ำลาย มีเรื่องเล่าว่าเคยมีคนมาตัดน้ำที่บ่อเกลือ แล้วใช้นิ้วแตะน้ำมาชิม แล้วขว้างทิ้งในบ่อ ปรากฏว่าเดินกลับบ้านก็มีอันเป็นไปถึงชีวิตระหว่างทาง (นางบุญทิม บุญรุณโพธิ์ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 50 หมู่ 1 ต.บ่อโพธิ์ อ.นครไทย จ.พิษณุโลก)

2.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการต้มเกลือ

1. เตา เตาที่ใช้ในการต้มเกลือ ชาวบ้านจะปั้นเอง โดยนำไม้ชิงหรือไม้ไผ่มาลับเป็นฟาก แล้วนำดินมาปั้นเป็นรูปเตา ลักษณะของเตาจะนิยมทำ 2 วง เหมือนกันทุกบ้าน
2. ฟืน จะใช้เป็นเชื้อเพลิงในสภรณ์ต้ม นำมาจากต้นไม้ที่ตายแล้วในป่า
3. ปาก ภาชนะที่ใช้ใส่เกลือที่เคี่ยวได้ที่แล้ว ชาวบ้านจะตักเกลือจากกระทะมาใส่ปาก เพื่อให้ น้ำจากเกลือไหลลง เกลือจะได้แห้ง
4. รางไม้ จะใช้สำหรับรองรับน้ำเกลือที่ไหลจากปาก ซึ่งน้ำเกลือที่อยู่ในรางไม้จะถูกนำกลับไปต้มอีกครั้งหนึ่ง
5. เปลือกไม้จะแข เป็นเปลือกไม้ที่ใส่กระทะแขเวลาดม่น้ำเกลือ เพื่อให้ น้ำเกลือระเหยเป็นเสาแข็ง และจะได้เนื้อเกลือมาก
6. กระทะ ใช้สำหรับต้มเกลือ
7. กระทะ ใช้สำหรับต้มเกลือ

2.2 พิธีกรรมการขุดบ่อ

เนื่องจากบ่อเกลืออยู่ข้างลำธาร ในฤดูฝนน้ำจะท่วมบ่อ ทำให้ดินที่ถูกน้ำพัดพามาทับถมลงในบ่อเกลือ ทำให้ไม่สามารถนำน้ำเกลือออกมาได้ เมื่อถึงปลายฤดูหนาวอย่างเข้าฤดูร้อน ชาวบ้านจะร่วมแรงกันขุดดินออกจากบ่อ ในการขุดดินออกจากบ่อเกลือ หมอจะจำ (คนทรง) ที่เคารพนับถือในหมู่บ้าน จะเป็นคนกำหนดวันและเวลาของการขุด เมื่อถึงวันที่กำหนดขุดบ่อ ชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูปเทียน พร้อมอุปกรณ์ที่ใช้ในการขุดมา ชาวบ้านจะนำดอกไม้มารวมกันที่ศาลปู่ประจำหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ใกล้กับบ่อเกลือ เพื่อบูชา เจ้าปู่ (เจ้าหลวง) หันข้าว และนางเอย นางน้อย นอกจากนี้จะบูชาเจ้าปู่แล้ว ยังเป็นการบอกกล่าวเจ้าปู่ให้รู้ว่า ลูกหลานจะมาทำการขุดบ่อ (ขุดบ่อ) การขุดบ่อสามารถกระทำได้ทั้งหญิงและชาย การขุดลึกลงไปประมาณ 1 ช่วงคน ก็จะมีน้ำเกลือออกมา จึงนำถังน้ำตักน้ำเกลือที่ผสมกับดินออกมาเรื่อย ๆ จะขุดจนถึงพื้นที่เป็นหินลาดอยู่ใต้บ่อ ซึ่งมีความลึก ชาวบ้านกล่าวว่า “สุดลำไม้ไผ่สามสิบสองตา” (นาง รำพัน บุณรณโพธิ์ อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 99 หมู่ 1 ต.บ่อโพธิ์ อ.นครไทย จ.พิษณุโลก) เมื่อขุดถึงพื้นหินจึงจะยุติการขุดน้ำเกลือที่สะอาดจะซึมออกมาเรื่อย ๆ จนเต็มวงบ่อ โดยน้ำเกลือจะมีรสเค็มจัด

2.3 ขั้นตอนการทำเกลือ

กรรมวิธีและขั้นตอนของการทำเกลือ ของชาวบ่อโพธิ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านจะตักเอาน้ำเกลือออกจากบ่อหลวมๆไว้ในอ่าง เพื่อให้ดินโคลนที่ปะปนกับน้ำเกลือ เกิดการตกตะกอน โดยใช้เวลาระมาณ 1 คืน พอหน้าใสแล้วจึงนำมาใส่กระทะ เพื่อทำการต้ม การต้มแต่ละครั้งจะต้มครั้งละ 2 กระทะ เพราะเตาที่ชาวบ้านทำจะเป็นเตาที่ปั้นเองโดยใช้ดินลักษณะของเตาจะมี 2 วง การต้มจะใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง ในการต้มจะใส่ไม้จะแขลงไปในกระทะ เพื่อให้ น้ำเกลือจับแข็งตัว เป็นสำแข็ง และจะทำให้ได้เกลือมาก เมื่อเคี้ยวได้ตามความต้องการแล้ว ชาวบ้านจะตักเกลือออกจากกระทะ นำมาใส่ปากเพื่อให้ น้ำเกลือไหล เกลือจะแห้งสามารถนำมาบริโภคได้

2.4 ผลผลิต

การทำเกลือเป็นอาชีพหลักของชาวบ่อโพธิ์ สามารถผลิตเกลือได้ประมาณปีละ 2,000 หาบ จะนำเกลือออกไปจำหน่ายและแลกข้าวแล้วแต่จะตกลงกัน

2.5 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง การทำเกลือ

1. นาง สงคราม สีแสง อายุ 31 ปี บ้านเลขที่ 136 หมู่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. นาง วาสนา กัณฑ์หา อายุ 30 ปี บ้านเลขที่ 121 หมู่ 1 ด.บ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3. นาง บุญเที่ยง กัณฑ์หา อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 6 หมู่ 1 ด.บ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
4. นาง ปราณี เสวีสิทธิ์ อายุ 24 ปี บ้านเลขที่ 182 หมู่ 1 ด.บ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. นาง เวิน แอตำภา อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 44 หมู่ 1 ด.บ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3. การจักสาน

ลักษณะงานจักสาน เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาแปรรูป เป็นเครื่องจักสานประเภทต่าง ๆ โดยทั่วไปมีกรรมวิธีการสานและรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ขึ้นอยู่กับความนิยม การจักสานจึงเป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาของคน วัตถุประสงค์ที่นำมาใช้ทำเครื่องจักสานของชาวนครไทย ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ไผ่ หวาย ผักตบ เถาวัลย์ ปอกกล้วย กบ โดยนำไม้ไผ่มาจักเป็นดอก เป็นเส้น เพื่อให้สานสิ่งต่าง ๆ ได้สะดวก และได้รูปทรงตามต้องการ ไม้ไผ่ที่นำมาใช้ทำเครื่องจักสาน เช่น ไผ่สีสุก ไผ่รวก ไผ่เอี้ยะ (ไม้เอี้ยะ) ไผ่ข้าวหลาม นอกจากไม้ไผ่ ชาวนครไทยยังนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ทำเครื่องจักสาน เช่น หวาย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ทำเครื่องจักสาน

1. มีด โดยทั่วไปเป็นมีดตัดเหล็กกล้า เนื้อแกร่ง มี 2 ชนิด คือ
 - 1.1 มีดสำหรับผ่าและตัด เช่น มีดอีโต้ ใช้ตัดและผ่าไม้ไผ่ และหวายที่จะใช้ทำเครื่องจักสาน ให้มีขนาดตามต้องการก่อนที่จะนำไปจักเป็นดอก
 - 1.2 มีดดอก ใช้สำหรับจักดอก เป็นมีดปลายเรียวแหลม
2. เหล็กมาด เป็นเหล็กแหลม ใช้สำหรับ เจาะ ไซ ักัด และ
3. คีมไม้ มีรูปร่างคล้ายคีมทั่วไป แต่มีขนาดใหญ่และทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เพื่อใช้หนีบปากภาชนะจักสานเพื่อเข้าขอบ เช่น ใช้หนีบขอบกระบุง ตะกร้า กระจาด คีมจะช่วยให้ช่างจักสานเข้าขอบภาชนะจักสานได้สะดวก โดยไม่ต้องใช้ผู้ช่วย

3.2 ขั้นตอนการจักสาน

เริ่มต้นจากการ “จัก” คือ การเอาเม็ดฝานไม้ไฟให้แตกออกจากกันเป็นเส้นบางๆ แล้ว “สาน” เป็นเครื่องจักสานประเภทต่างๆ ให้มีรูปทรงสอดคล้องกับการใช้สอย และความนิยมของท้องถิ่น กรรมวิธีในการสาน ในอำเภอนครไทย แบ่งออกเป็นแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. ลายขัด เป็นลายต้นแบบ ลักษณะของลายขัดเป็นการสร้างแรงยึดระหว่างดอก ด้วยการขัดกันเป็นรูปมุมฉาก ระหว่างแนวตั้งและแนวนอน ใช้ดอกยืนแนวตั้ง สอดขัดกับดอกแนวนอน โดยยกเส้นหนึ่งขัดลงเส้นหนึ่งสลับกันไป เรียก ลายขัด หรือ ลายหนึ่ง จากลายหนึ่งพัฒนามาเป็นลายสอง ลายสาม และลายอื่น ๆ แต่ใช้ดอกในแนวตั้งและแนวนอนมากกว่าหนึ่งเส้น สอดขัดกันให้สลับมาเกิดเป็นลาย

2. ลายทแยง เป็นวิธีสานที่ใช้ดอกขัดกันในแนวทแยง ไม่มีเส้นตั้งและเส้นนอน แต่จะซ้อนกัน ตามแนวทแยงเป็นหกเหลี่ยมเชื่อมกันไปเรื่อย ๆ คล้ายรวงผึ้ง ลายชนิดนี้จึงมักสานแบบโปร่ง เช่น ตาแข่ง ชะลอม

3. ลายอิสระ เป็นการสานที่ไม่มีแบบแผนตายตัว ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สาน ที่จะคิดประดิษฐ์ขึ้นเอง ตามความต้องการของตน

เครื่องจักสานของชาวนครไทย ได้แก่ กี่ พร้อม บุงก็ สุ่ม ตะกร้า กระด้ง กระชัง ไช ข้อง ลอบ กระติบข้าว หวดหึ่งข้าว กระจาด กระบุง พัด ชะลอม เสื่อ (ลาด) ฯลฯ

3.3 ผลผลิต

ส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีการทำน้อยลง เนื่องจากได้มีเครื่องใช้พลาสติกเข้ามาแทนที่เครื่องจักสาน ทำให้ผู้นิยมใช้เครื่องจักสานน้อยลง และค่อย ๆ หายไปที่ละอย่าง อีกทั้งจะทำให้ตัวเองจะคุ้มกว่าทำเพื่อจำหน่าย

3.4 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง การจักสาน

1. นายกุด ตาแสนแก้ว อายุ 70 ปี หมู่ 1 ตำบลนครชุม อำเภอนครไทย จังหวัด พิษณุโลก

2. นายเมจิรินทร์ สายสี อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 5 ตำบลนาบัว อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3. นายวุ่น คงหนองลาน อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 3 หมู่ 5 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

4. นายโรย สุขยามอญ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 5 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

5. นายสวนชาติ ยิ้ม อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 5 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

6. นายพล จิตตวงจันทร์ อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 89 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

7. นายข้าว หวิงษ์มา อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 7 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

4. กระดาษสา

การผลิตกระดาษสา เป็นอาชีพที่เพิ่มรายได้ให้กับชาวอำเภอนครไทย ตำบลบ้านแยง โดยการนำต้นปอสาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจำนวนมากในพื้นที่ มาแปรรูปเป็นกระดาษ และนำกระดาษที่ได้จากต้นปอมาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นการต่อยอด ดอกไม้ประดิษฐ์ กระดาษแผ่น

4.1 ขั้นตอนกระบวนการผลิต

1. ตัดกิ่งปอสาที่มีอายุตั้งแต่ 8 เดือนขึ้นไป ลอกเปลือกตากแดดให้แห้ง
2. ต้มในน้ำเดือดผสมโซดาไฟ 2 – 3 ชั่วโมง
3. ล้างน้ำให้หมดกลิ่น
4. ฟอกขาวด้วยการแช่คลอรีน
5. ถ้าต้องการกระดาษสี ให้ผสมด้วยสีย้อมผ้า หลังจากการแช่ด้วยคลอรีน
6. บดเยื่อกระดาษให้ละเอียด
7. ช้อนตากด้วยตะแกรง ฝึ่งให้แห้ง จะได้กระดาษสาเป็นแผ่น ๆ
8. นำแผ่นกระดาษสาไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น แฟ้มเอกสาร กรอบรูป

กล่องใส่ของ ฯลฯ

4.2 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต

1. โรงต้ม ที่มีเตา กระทะ อุปกรณ์ในการต้ม
2. โรงช้อนกระดาษ
3. ลานตากพื้นคอกแกร็ด
4. เฟรมช้อนกระดาษ

4.3 ผลผลิต

ด้านผลผลิตที่ผลิตกระดาษสาได้โดยเฉลี่ย 40,000 – 45,000 แผ่นต่อเดือน มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 3,500 – 4,000 บาทต่อคน ตลาดส่วนใหญ่จำหน่ายภายในจังหวัดและต่างจังหวัด ทั้งยังส่งออกต่างประเทศ (ประเทศญี่ปุ่น)

4.4 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง การทำกระดาษสา

นาง อุไรวรรณ หัสดีเสวี รวมทั้งสมาชิกในกลุ่มสตรี สหกรณ์กระดาษสา อีก 15 คน หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านแยง อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

1. การทำไม้กวาด

ไม้กวาดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชาวอำเภอนครไทย มีหลายตำบลที่ทำไม้กวาด ได้แก่ ตำบลน้ำกุ่ม ตำบลนครชุม ตำบลเนินเพิ่ม และตำบลนาบัว เนื่องจากภูมิประเทศของอำเภอ นครไทย เป็นที่ราบสลับภูเขา จึงทำให้วัตถุดิบในการทำไม้กวาดมีมากพอ ซึ่งวัตถุดิบเหล่านั้น ได้แก่ ไม้ไผ่หรือหวาย ดอกไม้ตาดและชัน ปัจจุบันนี้วัตถุดิบที่จะนำมาทำไม้กวาดเริ่มลดน้อยลง ต้องไปซื้อวัตถุดิบจากทางภาคเหนือมาแทน สาเหตุที่วัตถุดิบเหล่านั้นมีไม่พอ เป็นเพราะมีการ จุดไฟเผาป่า ไถที่หัวไร่ ทำให้วัตถุดิบที่สำคัญคือ ดอกไม้กวาดเริ่มหายากขึ้นเรื่อย ๆ หวายก็เป็น วัตถุดิบที่หายากเช่นกัน ปัจจุบันนี้มีการนำวัตถุดิบอย่างอื่นมาใช้แทนหวาย ในการผูกมัด เช่น ไนลอน พลาสติก ชนิดแบน ที่มีความเหนียว

1.1 ขั้นตอนการทำไม้กวาด

1. ถัดดอกไม้กวาดผึ่งแดดให้แห้ง แล้วตีให้ดอกหญ้าออกให้หมด ให้เหลือแต่ก้าน
2. เตรียมไม้ด้าม (ไม้ไผ่หรือหวาย) ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1 เมตร นำไปสนไฟเพื่อกันมอด พร้อมทั้งตัดไม้ด้ามที่เตรียมไว้ให้งอตัวปลาย
3. นำหวายอีกส่วนนำมาเหลาเป็นเส้นเล็ก ๆ แล้วนำไปแช่น้ำประมาณ 2 ชั่วโมง
4. นำชันซึ่งเป็นยางไม้ผสมน้ำมันก๊าด คนเข้ากันให้เหนียว เพื่อเป็นตัวประสานยึดระหว่างด้ามไม้ กับดอกหญ้า

ขั้นแรก นำไม้ไผ่หรือหวาย (ไม้ด้าม) ที่เตรียมไว้ซึ่งได้ลนไฟเรียบร้อยแล้ว นำมาดักขึ้นรูป โดยนำหวายที่แช่น้ำจนนุ่ม ไม่แข็ง ดักโดยเริ่มจากส่วนปลายไม้ทิ้งอก่อน โดยดักอย่างน้อย 17 ลูก จะทำให้แน่นหนาและทนทาน หลังจากดักเสร็จแล้วให้ใช้ชันยาประสานระหว่างด้ามไม้กวาด ดอกไม้กวาด และหวาย ที่เป็นตัวดักให้แน่น

1.2 ผลผลิต

ถ้าเตรียมวัตถุดิบพร้อม หนึ่งคนจะดักไม้กวาดได้ประมาณ 20 อันต่อ 1 วัน ซึ่งราคาด้ามละ 12 บาท

1.3 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง การทำไม้กวาด

1. นาง ทูเรียน จันตวงษ์ อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7 หมู่ 3 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

2. นาง กลั่น ทองจันดา อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 4 หมู่ 2 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3. นาง คำผิว จันตวงษ์ อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 11 หมู่ 3 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

4. นาย อุดม สอนศรี อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 11 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

5. นาย เมฆินทร์ สายศรี อายุ 38 ปี อยู่บ้านเลขที่ 12 หมู่ 5 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

6. นาย บัญชา ชิมไทย อายุ 46 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 14 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

7. นาย สหเทพ จันตวงษ์ อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 26 หมู่ 3 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

สาขาการแพทย์แผนไทย ได้แก่ การนวด ยาสมุนไพร

1. การนวด

1.1 ลักษณะการนวด

เป็นการนวดเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อย และรักษากระดูกให้ติดกัน ในกรณีที่ผู้มารับการรักษา มีอาการปวดเมื่อยมาก ใช้มีอนวดอย่างเดียวไม่หาย หมอนวดจะใช้ คอกและใช้สันท้าวนวดแทน ในส่วนผู้มารับการรักษาที่กระดูกแขน ขาหัก ก็ใช้การนวดด้วย กล่าวคือ เป็นการนวดจุดที่กระดูกแขน ขาหัก ให้กระดูกเรียงในแนวเดียวกันและระดับเดียวกัน โดยใช้น้ำมันงา เป็นตัวประสานในการบีบนวด เพื่อให้กระดูกประสานกัน

1.2 ขั้นตอนการนวด

เมื่อผู้มารับการรักษาไปพบหมอนวด ต้องแจ้งว่าปวดเมื่อยจุดใด หมอนวด ก็จะนวดตามจุดที่ปวดเมื่อย ซึ่งก่อนการนวดจริง หมอนวดจะนวดตามร่างกายเพื่อเป็นการผ่อนคลาย เส้นกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ หลังจากนั้นจึงลงมือนวดตามจุดที่ปวดจนหาย หรือเบาอาการเจ็บปวดลง ในการนวดหมอนวดบางคนจะทอุงคางและเสกเป่าพร้อมกับการนวด บางรายที่มีอาการบาดเจ็บ เช่น แขน ขาหัก จะต้องมีการให้จี้ครูก่อน โดยต้องเตรียมดอกไม้ขาว จำนวน 3 ดอก รูป 3 ดอก เทียน 3 เล่ม พร้อมกับเงินคางครู จำนวน 300 บาท เมื่อให้จี้ครูเสร็จแล้วก็จะเริ่มนวดตามจุดที่หัก จุดประสงค์คือให้กระดูกเรียงในแนวเดียวกัน โดยใช้น้ำมันงา ในการนวดระหว่างนั้นจะต้องมีการ ทอุงคางและเสกเป่าพร้อมกันไป หลังจากนวดเสร็จก็จะใส่เปลือกเพื่อกันการกระทบกระเทือน และเพื่อให้กระดูกติดกัน บางครั้งหลังจากการนวดเสร็จจะมีอาการบวมซ้ำตามจุดที่กระดูกหัก หมอนวดจะใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้านประคบ คือ ว่านไพร ใบหนาด และส้มป่อย โดยนำสมุนไพร 3 ชนิด มาตำให้ละเอียดแล้วนำใส่ผ้าขาวบางไปนึ่งให้ร้อน แล้วนำมาประคบจุดที่บวม จะทำให้ลดอาการ ปวดบวมได้

1.3 ผลผลิต

ผู้มารับการรักษาจะมาไม่สม่ำเสมอ เฉลี่ยแล้ววันละ 5 ราย เดือนละ 150 คน ส่วนค่าบริการแล้วแต่ผู้ใช้บริการจะให้ คำนวณแล้ว เดือนละประมาณ 3,000 บาท

หมายเหตุ ยังไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญา เนื่องจากทราบมาว่า ได้เคยคิด จะถ่ายทอดให้ลูกหลาน แต่ไม่มีผู้ใดสนใจ

1.4 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง การนวด

1. นายขวาง อุ่นไพร อายุ 72 ปี อยู่บ้านเลขที่ 34 หมู่ 5 ตำบลหนองกระเทียม อำเภอเนครไทย จังหวัด พิชณุโลก
2. นาง โสภิต ศรีสวัสดิ์ อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 17 หมู่ 3 ตำบลนครชุม อำเภอเนครไทย จังหวัด พิชณุโลก
3. นาง บางห้วย เข็มปัญญา อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 3 ตำบลหนองกระเทียม อำเภอเนครไทย จังหวัด พิชณุโลก
4. นางคำมย น้ำเย็น อายุ 69 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7 หมู่ 6 บ้านหัวร้อง ตำบลนครไทย อำเภอเนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. นางถีน สุขถันฟูย อายุ 77 ปี อยู่บ้านเลขที่ 93 หมู่ 6 บ้านหัวร้อง ตำบลนครไทย อำเภอเนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

2. ยาสมุนไพร

ชาวเนครไทยมีวิธีการทางการแพทย์แผนโบราณ ในการรักษาโรคด้วยกันหลากหลายวิธี บางวิธีก็มีทั้งความแตกต่าง และความคล้ายคลึงกันกับท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งจัดเป็นวิธีการรักษาด้วยสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเนครไทย โดยจะมีกรรมวิธีในการปรุงหรือการทำให้เรียบง่าย ไม่ยุ่งยาก เครื่องมือที่ใช้ก็ไม่ซับซ้อน เป็นของพื้นบ้านที่มีอยู่เอง เช่น การทำยาหม้อก็จะต้มในหม้อดินที่แปรสภาพมาเป็นหม้อยาชั่วคราว ไม่ได้จำเพาะว่าต้องเป็นภาชนะพิเศษที่ใช้ต้มโดยเฉพาะ หรือเครื่องมือที่ใช้เพื่อหว่ายดอกเฉพาะก็มีแต่น้อย บ้านไหนที่มักจะหว่ายเก็บไว้ก็จะมีให้เห็นสิ่งเหล่านี้มักจะถูกเก็บรักษาหอดมาตั้งลูกหลานไว้ใช้ แม้ยาสมุนไพรของชาวเนครไทยหลาย ๆ ประเภท จะมีความคล้ายคลึงกันโดยทั่วไปกับท้องถิ่นอื่น ๆ ก็ตาม แต่ชาวเนครไทยจะมีชื่อเรียกไม่เหมือนกับท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งจะใช้ภาษาพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ทางภาษาที่น่าภาคภูมิใจ มียาสมุนไพรหลายประเภทที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังได้ศึกษามาเป็นตัวอย่างคร่าว ๆ ดังนี้

2.1 โรคท้องร่วงและอหิวาตกโรค : รักษาโดยกินยารากไม้ หรือกินยาหม้อที่มีส่วนผสมของสมุนไพรสามชนิด คือ ขางของต้นตาด ใบฝรั่งและหว่ายข้าวเย็น นำมาต้มรวมกัน กินเมื่อมีอาการ

2.2 โรคเบาหวาน : ใช้ตะไคร้ทั้งต้นต้มน้ำทุก ๆ เช้า – เย็น

2.3 โรคทางช่องปาก : ในกรณีปวดฟัน ใช้ต้นสะแก (กิ่ง, ก้าน) เอาไฟลนจนได้ยางแล้วนำมาอุดฟัน

2.4 เป็นไข้ตัวร้อน : ใช้ใบรูมิขยี่เอาน้ำมาเช็ดตัว จะช่วยลดอุณหภูมิร่างกาย เวลาปวดศีรษะ ใช้ใบผักแทรกทุบให้แหลกละเอียด โปกไว้ที่ศีรษะ ช่วยบรรเทาอาการปวดได้

2.5 โรคตัวเหลือง, เลือดตก, ปวดหัว : ใช้วิธีอบสมุนไพร ชาวนครไทยเรียกว่าใช้ "ยาโฮม" โดยจะต้มน้ำที่มีส่วนผสมด้วยใบส้ม ใบมะนาว มะเวือ มะขาม แล้วเอาผ้าห่มคลุมไอน้ำ นอกจากยาที่ใช้รักษาโรคแล้ว ชาวนครไทยยังมีการทำยาเม็ด (ยาลูกกลอน) ที่เรียกว่า ยาอายุวัฒนะ ที่ใช้เป็นยาบำรุงกำลัง มีการนำสมุนไพรแห้งมาต้ม และนำมาดองเหล้า บางครั้ง นำสมุนไพรแห้งมาต้ม และนำมาบดเป็นผงชงดื่ม ยาสมุนไพรบางชนิดที่เป็นรากไม้ จะนำมาผนกับหินและละลายน้ำชงดื่ม และขอยกตัวอย่างสูตรยาสมุนไพร ดังต่อไปนี้

2.6 ยาดองเหล้าบำรุงร่างกาย เลือด หัวใจ กล้ามเนื้อ : ใช้ตัวยาสมุนไพร ดังนี้ คือต้นกำลังช้างสาร, ต้นงัวเถลิง, ต้นห่อสะพายควาย, เครื่องวันหนู, ต้นชุมเห็ดเทศ, เถาวัลย์เป็ด (เถาวัลย์เบรียง) และไม้มะค่าไก่ นำสมุนไพรเหล่านั้นมาล้างให้แห้ง แล้วนำมาดองเหล้าป่า หรือเหล้าขาว ต้มก่อนรับประทานอาหาร เพื่อให้เจริญอาหารและบำรุงร่างกาย

2.7 ยาหอมแก้เป็นลม, วิงเวียน, อาเจียน, หน้ามืด : ใช้ตัวยาสมุนไพร ดังนี้ คือ บอระเพ็ด, เจตตะมลเพลิง, มะตูมอ่อน, อบเชยเทศ, วนน้ำจันทเทศ, สมุละเว้ง, ลูกกระวาน, สะค้าน, พริกไทยอ่อน, การบูร, ชิงแห้ง, ดีขี้รี, ดอกการพลู, หัสคุณเทศ, โกฎหัวบัว และเทียนดำ นำสมุนไพรเหล่านั้น สัดส่วนต่างกันไป ล้างให้แห้งแล้วนำมาบดเป็นผง หลังจากนั้นจึงนำมาบรรจุขวดไว้ สูดดม บรรเทาอาการเป็นลม, อาเจียน, เวียนศีรษะ และหน้ามืดได้เป็นอย่างดี

2.8 ยาลูกกลอน เป็นยาอายุวัฒนะ บำรุงร่างกาย : ใช้ตัวยาสมุนไพร ดังนี้คือ น้ำผึ้ง, เถาบอระเพ็ด, หลุมเห็ดหนู, ขมิ้นอ้อย และผักเสี้ยน โดยนำสมุนไพรแห้งมาบดรวมกันให้ละเอียด จากนั้นนำมาผสมคลุกเคล้ากับน้ำผึ้ง เป็นเป็นเม็ดลูกกลอน รับประทานวันละ 1 เม็ด เช้าหรือเย็น รับประทานติดต่อกัน 3 เดือน ภายใน 1 ปีแล้วหยุด ผู้ที่อายุต่ำกว่า 30 ปี ห้ามรับประทาน เพราะจะทำให้ร่างกายไม่เจริญเติบโต

2.9 สมุนไพรกระชายดำ

กระชายดำเป็นพืชที่มีลักษณะคล้ายขิง แต่กระชายดำหัวจะเล็กกว่า พืชชนิดนี้จะปลูกได้แล้งมีผลผลิตดีต้องปลูกที่สูง อากาศเย็น และธาตุอาหารที่สมบูรณ์ ในอำเภอนครไทย จะนิยมปลูกกันที่ บ้านนาหิน บ้านโป่งสอ ตำบลน้ำกุ่ม บ้านห้วยน้ำใส บ้านใหม่ร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม และบ้านน้ำแข็งพัฒนา (บ้านภูซัด) ตำบลนาบัว การปลูกกระชายดำโดยทั่วไปจะเริ่มปลูกต้นฤดูฝน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม การเก็บเกี่ยวจะเริ่มเก็บเกี่ยวปลายเดือนพฤศจิกายน การเก็บเกี่ยวพืชกระชายดำสังเกตจากใบกระชายดำจะแห้ง จะต้องรอทิ้งไว้ประมาณ 2 - 3 อาทิตย์ เพื่อจะให้กระชายดำสะสมตัวยาคือได้เต็มที่

การปรุงยา

1. นำกระชายตำล้างน้ำแล้วผานเป็นแว่นๆ บางๆ ตองเหล้าขาวหรือเหล้าโรง
2. นำกระชายตำล้างน้ำแล้วผานเป็นแว่นๆ ผึ่งแดดให้แห้ง จากนั้นนำมาอบให้กรอบทั้งให้แห้ง แล้วนำมาบดให้ละเอียดขงน้ำดื่ม ถ้าต้องการหวานให้เพิ่มน้ำตาลตามชอบ บางครั้งอาจนำผงกระชายดำที่บดแล้วปั้นเป็นลูกกลอนโดยผสมน้ำผึ้งรับประทาน

สรรพคุณ

แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้ปวดท้อง แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ บำรุงเลือด ทำให้เลือดหมุนเวียนดี และมีความเชื่อว่าจะสามารถเพิ่มสมรรถภาพทางเพศได้เหมือนยาต่างประเทศ

การจำหน่าย

ต้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวจำหน่ายกิโลกรัมละประมาณ 70 บาท เมื่อใกล้ฤดูเพาะปลูกประมาณเดือนเมษายน – พฤษภาคม ราคาจะสูงขึ้นเป็น กิโลกรัมละ 250 – 300 บาท

2.10 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง สมุนไพร

1. นาย ทองอินทร์ ทองเวียง อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 15/1 หมู่ 4 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. นาย เข็มรุ่ง สุขเครือเกิด อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 198 หมู่ 6 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3. นาย ถนัด สุขเครือเกิด อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 55/1 หมู่ 6 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์พิษณุโลก
Pibulsongkram Rajabhat University

สาขาศิลปกรรม

1. การแทงหยวก

ประเพณีการบวชนาค ของชาวอำเภอนครไทย แตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ด้วยสภาพความเป็นอยู่ในชนบทที่ห่างไกล การติดต่อไปมาหาสู่กันค่อนข้างลำบาก ในอดีตใช้การเดินทางเท้าเป็นส่วนใหญ่ การแห่ นาคเพื่อไปขอขมาญาติผู้ใหญ่ และไปอุปสมบทที่วัดก็เช่นเดียวกัน ต้องเดินเท้าไป ผ่านคันทนา ถนนดิน เส้นทางทุรกันดาร ชาวบ้านจึงคิดประดิษฐ์เป็นแล (คานหาม) ให้นาคนั่ง โดยมีญาติพี่น้องช่วยกันหาม เพื่อให้ นาคนั่งสะดวกสบาย

ด้วยนิสัยคนไทยที่รักสวยรักงาม จึงร่วมกันคิดและตกแต่ง “แล” ที่ใช้แห่ นาคให้สวยงามเป็นพิเศษ วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงเกิดศิลปะขึ้น คือ การแทงหยวก ประกอบแล

1.1 ขั้นตอนการแทงหยวก

กรรมวิธีการแทงหยวกประกอบแล นาค จะเริ่มจากการเลือกหยวกกล้วยที่เหมาะสม คือ กล้วยตานี เพราะมีความเหนียว เนื้อหยวกละเอียดและมีสีขาวนวลสวยงาม ส่วนกล้วยน้ำว้าหรือกล้วยไข่ หยวกค่อนข้างหนาและแข็ง จึงไม่นิยมนำมาใช้

สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้แทงหยวก จะใช้มีดปลายแหลมที่ดีขึ้นจากเหล็กเนื้อดี ช่างแทงหยวกจะสั่งทำเป็นพิเศษ ในลักษณะที่สะดวกต่อการใช้งาน ซึ่งช่างบางคนก็ยังใช้มีดแทงหยวกที่ดัดถอดเป็นมรดกจากบรรพบุรุษ มีการเคารพบูชา มีดแทงหยวกเสมือนเป็นครู หรือตัวแทนของบรรพบุรุษผู้ถ่ายทอดวิชาแก่ตน

เมื่อจัดหาหยวกกล้วยตานี และมีดสำหรับแทงหยวกครบถ้วนแล้ว ก่อนจะลงมือแทงหยวก ช่างอาจใส่ในกลุ่มช่างที่มาทำงาน จะทำพิธีไหว้ครูหรือยกครู ชาวนครไทยเรียกว่า “การเข้าค่าย” หลังจากนั้นจึงเริ่มต้นแกะสลัก

การแทงหยวกกล้วย เป็นศิลปะพื้นบ้านของชาวนครไทย จะนิยมทำลวดลายที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา คือ ตรงลายพืงเป็นลายธรรมจักร มีนาคอยู่ทั้ง 2 ข้างของธรรมจักร และถัดจากนาคจะเป็นลายดอกบัว และยังมีลายต่าง ๆ อีก เช่น ลายดอกพิกุล ลายดอกจันท์ ลายหนวดเสือ และลายเถาวัลย์ ปัจจุบันนี้การแทงหยวกไม่มีการกำหนดลาย ลวดลายจะแล้วแต่ช่างจะเป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้นตามจินตนาการของตนเอง การแกะสลักบริเวณพืงของนาคให้มีลักษณะเด่นของตนเอง เช่น กลุ่มบ้านหัวรอ จะนิยมลายหงส์ดาบเครือ, ช่างบ้านหนองกะท้าว นิยมลายดอกจันท์, ช่างบ้านเนินเพิ่มจะนิยมทำลายนก ส่วนลายที่นิยมใช้แทงหยวกประกอบเส้า คือ ลายพืงปลา ลายพืงสาม

ลายเน่องสิงห์ ลายเถาว์ลัย นอกจากนี้จะตกแต่งและประดับด้วยผ้าขาวม้า ดอกไม้ประดิษฐ์ที่ทำเป็น
อุบะมาลัย คลังคาคาดด้วยผ้าสีต่าง ๆ อาทิเช่น ผ้าขาวม้าหรือผ้าทางพื้นบ้าน บนแลที่ตกแต่งสวยงาม
จะมีอาวูชวางไว้ด้วย เช่น หอก มีด ดาบ ง้าว โดยจะใช้อาวูชเหล่านั้นประดับแล และจะให้
คมไผลออกมาข้าง ๆ ลักษณะเหมือนที่นึ่งบนหลังช้างศึก อาวูชเหล่านี้ถือเป็นเคล็ดสำหรับป้องกัน
ไม่ให้มารมาทำลายพิธีบวช

1.2 ผลผลิต

ค่าจ้างขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลาย แต่จะอยู่ในอัตราหลังละ 3,000 บาท

1.3 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง การแทงหยวก

1. นายพล จิตดวงจันทร์ อายุ 78 ปี อยู่บ้านเลขที่ 89 หมู่ 6 บ้านหัวร่อง
ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

2. นาย คัด จิตดวงจันทร์ อายุ 72 ปี อยู่บ้านเลขที่ 11 หมู่ 2 บ้านหัวร่อง
ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3. นายเฟื่อน ม่วงแทน อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ 2 บ้านหัวร่อง
ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

4. นาย ไม้ จันทร์ปาน อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ 14 ตำบลหนองกระทิว
อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

5. นาย เอ็ม แสงเงิน อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 28 หมู่ 7 บ้านคลองจิก
ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

6. นายข้าว หวิงษ์มา อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7 บ้านคลองจิก ตำบลนครไทย
อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

สาขาศาสนาและประเพณี

1. ประเพณีปักธงชัย, ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง, ประเพณีเลี้ยงผีปู่

เป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญของอำเภอนครไทยประเพณีหนึ่งที่ได้ปฏิบัติ สืบทอดต่อกันมา ตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ชาวนครไทยนิยมจัดทำขึ้นในวันขึ้น 14 – 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวบ้านจะร่วมกันนำธงที่ทอไปปักที่เขาข้างล่าง ซึ่งเป็นเทือกเขาที่ทอดตัวขนานไปกับถนนสาย นครไทย – ชาติตระการ ห่างจากตัวอำเภอนครไทย ประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นประจำทุกปี

1.1 วัตถุประสงค์ในการนำธงไปปักบนยอดเขาข้างล่าง

1. เชื่อว่าการปักธงจะทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข กินดีอยู่ดี ถ้าปีใดไม่ได้ปักธง จะทำให้เกิดภัยพิบัติหรือเพทภัยต่าง ๆ ที่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน หรือเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

2. ปักธงเพื่อระลึกถึงพ่อขุนบางกลางหาว เมื่ออพยพมาอยู่ที่เมืองนครไทย (บางยาง) ครั้งแรก ได้เกิดการสู้รบกับพวกเจ้าของดินเดิมที่อาศัยอยู่ มีการต่อสู้รุกไล่จนพระองค์ ประสพชัยชนะ จึงเอาผ้าคาดเอวของพระองค์ผูกปลายผ้า ปักที่ยอดเขาไว้เป็นอนุสรณ์ที่มีชัยชนะแก่ศัตรู

3. ผู้ปกครองนครไทย ถัดระบบการส่งข่าวสาร เนื่องจากสมัยก่อนพวกฮ่อ มักจะยกพวกมารังแกชาวนครไทย จึงมีข้อตกลงกับแม่ทัพนายกองว่า เมื่อใดเห็นผ้าขาวมาชักขึ้นไป ปักบนยอดเขาข้างล่าง ก็ให้เตรียมพลต่อสู้ศัตรูเพื่อป้องกันบ้านเมือง

การนำธงไปปักในอดีตชาวบ้านจะมารวมกันที่วัด แล้วจัดขบวนแห่ธงไปตลาด โดยมีการสืบทอด ชิม้อง ดึงกลอง นำหน้าขบวน จะรำว่ากันน้อยอย่างสนุกสนาน ตอนเย็นจะมีการเจริญ พระพุทธรูปนาคเย็น ในปัจจุบันการนำธงไปปัก ชาวบ้านจะเตรียมน้ำและอาหารติดตัวไป อีกทั้ง อุปกรณ์ที่ขาดไม่ได้คือมีด เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทาง โดยมีพระเป็นผู้นำชาวบ้าน ไปปักธงทุกปี

ยอดเขาข้างล่าง มีลักษณะคล้ายลูกข้างนอนหมอบ จึงเรียกว่า เขาข้างล่าง เป็นยอดเขาที่ใหญ่ที่สุดและเป็นอันข้างยากลำบาก เนื่องจากช่องเขาที่จะปีนจากข้างล่างขึ้นไปข้างบน ยอดเขาค่อนข้างแคบ ทำให้มีความเชื่อว่า คนมีบุญเท่านั้นจึงจะสามารถลอดช่องเขาขึ้นไปข้างบนได้ ธงที่ทำการปักที่ยอดเขาข้างล่าง จะเป็นธงของหมู่บ้านวัดหัวร้อง เมื่อปักเสร็จแล้วจะถือว่าเสร็จพิธี การปักธงประจำปีอันเป็นประเพณีท้องถิ่นของนครไทย ชาวบ้านจะแยกย้ายเดินทางกลับและจะ พากันชมความงามของป่าธรรมชาติ และหินก้อนใหญ่ก้อนเล็กที่มีความสวยงาม และมีลักษณะแตกต่างกันไป บางส่วนชมทิวทัศน์เบื้องล่างของนครไทย

เพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2525 ได้มีการเชิญชวนให้ชาวบ้านจากหมู่บ้านและตำบลต่าง ๆ ทำชมมารวมประกวดในงานประเพณีปักธงชัย และยังเพิ่มพิธีกรรมบวงสรวงพ่อขุนบางกลางหาว มีชบวนแห่ธงจากตำบลต่าง ๆ ในภาคกลางคืน มีการแสดงมโหรีสพ ประกวดธิดาพ่อขุนบางกลางหาว ทำให้ประเพณีปักธงชัยในสมัยนี้แตกต่างไปจากสมัยก่อน แต่สิ่งที่นำไปปักบนเขาข้างล่าง ก็ยังเป็นธงของสามหมู่บ้าน คือ บ้านหัวร้อง บ้านนครไทย และบ้านวัดเหนือ สิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์หรือแก่นของประเพณีปักธงชัย คือ การรำลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษ และเป็นประเพณีที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับคนในสังคม สร้างความรัก สามัคคีเกิดขึ้นในกลุ่มคนของชาวนครไทย

1.3 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง งานประเพณีปักธงชัย

1. เจ้าคณะอำเภอ นครไทย (หลวงพอกกล้า) วัดกลาง ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. นาย มนัส อ่อนอ้าย อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 156 หมู่ 1 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3. นาย หาญ สยามมอญ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 64 หมู่ 27 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
4. นายพล จิสดวงจันทร์ อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 89 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. นางนอง ทองคำ อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 96 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
6. นางน้อย สดดีถาวร อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 15 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
7. นางบัวลีย์ ศรีขำ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
8. นางคำมูล บัวจิม อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 105 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

2. ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง (แห่ต้นผึ้ง)

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชาวนครไทย ถือเป็นปฏิบัติในวันออกพรรษา มีอยู่หลายหมู่บ้าน เช่น ตำบลบ้านพร้าว ตำบลหนองกระทาว ตำบลนาบัว ตำบลบ้านแยง ตำบลเหล่านี้ บรรพบุรุษอพยพมาจากจังหวัดเลย เมื่อมาอยู่ในอำเภอนครไทย ก็ได้นำประเพณีมาถือปฏิบัติตั้งแต่ออดีตจนถึงปัจจุบัน จนเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีท้องถิ่นของอำเภอนครไทย การแห่ปราสาทผึ้ง ชาวนครไทยมีความเชื่อว่า

1. ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาน กล่าวว่า สร้างปราสาทผึ้งเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญาณบรรพบุรุษ และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะคนที่ตายไปแล้วดวงวิญญาณยังคงต้องการสิ่งต่าง ๆ เช่นเดียวกับเมื่อครั้งยังเป็นคน

2. ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาด้วยหวังให้เป็นอันสงบ นำพาให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์ มีวิมานที่อยู่อาศัย

2.1 ลักษณะรูปทรงของปราสาทผึ้ง

จากความเชื่อดังกล่าว ทำให้มีการสร้างเรือนจำลองในลักษณะต่าง ๆ แบ่งได้ 4 แบบ คือ ปราสาทผึ้งทรงพระธาตุ ปราสาทผึ้งทรงห่อผี ปราสาทผึ้งทรงบุษบก และปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข

2.2 ขั้นตอนการทำปราสาทผึ้ง

การเตรียมงานทำปราสาทผึ้ง ผู้เฒ่าหมู่บ้านและชาวบ้านจะประชุมร่วมกับประชาชนภายในหมู่บ้าน จะช่วยกันบริจาคเงินและสิ่งของ ตลอดจนสิ่งของต่าง ๆ ตามกำลังศรัทธา นัดหมายวันเวลา และสถานที่การทำปราสาทผึ้ง จากนั้นจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้

2.3 ส่วนประกอบของปราสาท (ต้นผึ้ง)

1. ไม้สำหรับทำโครงปราสาท
2. กาบกล้วย
3. ไม้ไผ่สำหรับทำคานหาม

2.4 ส่วนประกอบของดอกผึ้ง

1. ชีผึ้ง ทำมาจากรวงผึ้ง โดยชาวนครไทยจะนำรวงผึ้งร้าง หรือรวงผึ้งที่
ทันน้ำออกแล้วมาต้ม ทั้งไว้จนเย็น และนำชีผึ้งออกมาต้มและเคี้ยวให้หลอมละลาย จากนั้นนำชีผึ้ง
ที่หลอมละลายแล้วไปเทใส่ถ้วยเพื่อเก็บไว้ การเก็บชาวบ้านจะเก็บในลักษณะเป็นปึก

2. ขมิ้น (สำหรับทำเกสร) อาจใช้พืชชนิดอื่นก็ได้

3. ก้านมะพร้าว หรือไม้เข้มกลัด สำหรับเสียบดอกผึ้ง

ขั้นตอนในการประกอบปราสาทผึ้ง ชาวบ้านจะเริ่มทำปราสาทผึ้งหลังจากทำบุญ
ตักบาตรแล้ว ดังนี้

1. ทำโครงปราสาท โดยนำไม้ไผ่มาจัดทำ จากนั้นนำกาบกล้วยมาตกแต่ง
โครงปราสาท เพื่อไว้เป็นที่เสียบดอกผึ้ง โดยร้อยให้ติดต่อกันด้วยดอกไม้ไผ่

2. ทำดอกผึ้ง โดยนำกระทะมาตั้งต้มน้ำให้เดือด จากนั้นนำชีผึ้งมาใส่ชั้นที่
ลอยอยู่ในกระทะ เมื่อชีผึ้งหลอมละลายก็จะนำแม่พิมพ์ของดอก ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้มะละกอแกะสลัก
ให้ได้ขนาดที่ต้องการ นำแม่พิมพ์ไปจุ่มในน้ำผึ้งที่เคี้ยวแล้ว จึงนำมาแช่ในน้ำและแกะพิมพ์ออกเป็น
ดอกผึ้ง

3. ทำเกสร (ทำจากขมิ้นหอมที่เสียบก้านมะพร้าวไว้) มาเสียบที่ดอกผึ้งที่สมบูรณ์

4. นำดอกผึ้งมาประดับตกแต่งที่ต้นผึ้ง รวมทั้งเครื่องประดับอื่น ๆ อันได้แก่
สมุด ดินสอ ผ้าฝ้าย ไม้ขีด

2.5 การแห่ปราสาทผึ้ง

เมื่อตกแต่งปราสาทผึ้ง (ต้นผึ้ง) เสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะนำ
ปราสาทผึ้งมายังสถานที่นัดหมายเพื่อจัดขบวนแห่ นำปราสาทผึ้งของหมู่บ้านของตนพร้อมภัณฑ์เทศ
และต้นประทีป ซึ่งตกแต่งด้วยธูปหอมที่ทำมาจากขมิ้น แห่ธูปหอม ว่านหอม และผิวมะกรูด
ไปถวายวัด ขบวนแห่จะมีกลองยาวหรือกลองแคน นำหน้าขบวนแห่ ตามด้วยคนหนุ่มคนสาวและ
ผู้สูงอายุ เมื่อถึงวัดแห่รอบศาลาหรือโบสถ์ครบ 3 รอบ ก็นำปราสาทผึ้งถวายแก่ทางวัด และชาวบ้าน
นำภัณฑ์เทศน์ ถวายพระ พระสงฆ์จะเทศน์โปรดญาติโยม 1 ภัณฑ์

สำหรับตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จะจัดทำประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ และมีผ้าป่าไว้ถวายวัดด้วย

2.6 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

1. นายประสาท ภูทองคำ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 6 หมู่ 3 ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. นายสุจิตร์ ประไตรภูมิ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 100 หมู่ 9 ตำบลห้วยเขี้ย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3. นายหมื่น ไชยคำ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 21 หมู่ 1 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
4. นายเจริญ น้อยมา อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 118/1 หมู่ 9 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. นายสติตย์ ด้วงอินทร์ อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 231 หมู่ 13 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
6. นายทศสุข เพี้ยคำ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ ๓๗ หมู่ 7 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3. ประเพณีเลี้ยงผีปู่

การเลี้ยงปู่ของชาวนครไทย เป็นพิธีกรรมที่ชาวนครไทยทำการสักการะผีประจำหมู่บ้าน โดยเชื่อว่า ปู่เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ ที่มีความเก่งกล้าสามารถพิเศษ เป็นผู้นำนักรบ เป็นเจ้าเมือง หรือผู้ก่อตั้งบ้านเมือง มีฐานะเป็นอารักษ์ที่จะทำหน้าที่คอยคุ้มครองคนในหมู่บ้าน ให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากอันตรายและภัยพิบัติทั้งหลาย รวมไปถึง จิว ภูผาย และสัตว์เลื้อยงูทุกอย่าง ก็ถือว่าอยู่ในความคุ้มครองของปู่ด้วย นอกจากนี้ ผีปู่ยังแสดงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้ปรากฏด้วยวิธีต่าง ๆ บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามปรารถนาของผู้บนบาน การบนปู่จะต้องกระทำผ่านร่างทรงที่ได้รับเลือกจากปู่ เมื่อได้รับสิ่งที่ปรารถนาตามที่บนปู่ไว้แล้ว ชาวบ้านก็จะแก้บนตามที่บนไว้

ในอำเภอไทย จะมีการสร้างศาลปู่ที่สร้างด้วยไม้ หลังคาสังกะสี ปัจจุบันศาลบางที่จะมีการสร้างด้วยปูน ในแต่ละหมู่บ้านและตำบลจะมีศาลปู่ประจำอยู่ เช่น ศาลปู่นารายณ์ กลางเมือง (อยู่บริเวณต้นไทรหลังโรงเรียนนครไทยวิทยาคม) ปู่พระอินทร์ (บ้านวัดเหนือ) ปู่ปากน้ำ หรือปู่ตาผากน้ำ (บ้านหนองควสน) ปู่โก้ (บ้านซงมะเฟืองอยู่ข้างโรงเลื่อย) ปู่สร้อยฟ้า (บ้านนาบัว) ปู่หลวงพ่อโหม่ง (วัดนาบัว) ปู่ท้าวหล้า และปู่หลวงพ่อใหญ่ (บ้านหนองกะท้าว) ปู่ทองคำ (บ้านพร้าว) ปู่หลวงพ่อธรรมอุปถัม (บ้านนครชุม) ปู่ขุนเณร (บ้านหลังเขา) ปู่เฒ่าเพี้ย (บ้านนาชุมหม้อ) และปู่ตาเฒ่าจาง (บ้านโคกอีรอน)

การเลี้ยงผีปู่จะจัดเลี้ยงกันทุกปี เพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณที่ผีปู่ได้ปกป้องคุ้มครองชาวนครไทยในหมู่บ้านมาตลอดปี และตอบแทนท่านที่ช่วยเหลือแก่ชาวบ้านที่มาขอพึ่งพาในเรื่องต่าง ๆ

3.1 ขั้นตอนการไหว้ผี

3.1.1 สิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

๑. เครื่องบูชา ประกอบด้วย หัวช้าง (ขูดใส่เหล้าขนาดใหญ่ บริเวณปากขวดและคอขวด จะพันด้วยด้ายจำนวนมาก) ใช้สำหรับเป็นเครื่องบูชาผี ที่คนทรง เชิญมารับเครื่องสังเวย รูปเทียน เครื่องตั้งหน้าศาล ประกอบด้วย บายศรีปากพานซ้ายขวา 1 คู่ ตะเกียง 1 คู่ 2 ขวด ไก่ต้ม 2 ตัว เครื่องเสียงหอย ประกอบด้วย ข้าวสาร 1 ชั้น เบี้ย 3 อัน ไข่ไก่ 1 ฟอง เทียน 1 เล่ม เงิน 25 บาท (เงินค่าคายหรือค้ายกครู) ชี้งเดิน (เส้นด้ายที่ปลายข้างหนึ่ง เอาชี้งปั่นเป็นก้อนกลม ๆ ขนาดเท่าผลมะเขือพวง แปะติดเอาไว้อย่างแน่นหนา) เครื่องสังเวย ประกอบด้วย เหล้าโรงหรือเหล้าขาว เครื่องหอมที่ใช้ในการจัดเลี้ยงถวายวิญญาณผี ได้แก่ แป้งน้ำหอม กระแจะจันทร์ อาหารที่นำมาเลี้ยงผี เช่น หัวหมู ไก่ต้ม ไข่ปาม (ตอไขใส่ใบตองตั้งบนกระทะ) ขนมชีกวาง (มีลักษณะคล้ายกับขนมบัวลอย)

2 สถานที่ประกอบพิธีกรรม จะประกอบพิธีกรรมตามศาลแต่ละหมู่บ้าน

3. วันและเวลาในการประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมการเลี้ยงผีของ ชาวนครไทย ส่วนใหญ่จะประกอบพิธีกรรมในเดือน 3 และเดือน 6 การกำหนดวันเลี้ยงผีของแต่ละหมู่บ้าน จะไม่ค่อยตรงกัน เช่น บ้านหนองน้ำสร้าง จะเลี้ยงผีให้ ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 6 ตำบลนครไทย จะเลี้ยงผีอินทร์ ปูปากน้ำ ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 3, ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 11 บ้านนาบัว จะเลี้ยงผี ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และ ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6

3.1.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผี

เมื่อชาวบ้านมาพร้อมกันและเตรียมเครื่องสังเวยพร้อมแล้ว นางทรงจึงเริ่มพิธีอัญเชิญผี โดยนางทรงทำพิธีตั้งวง ในการตั้งนี้จะมีข้าวสาร 1 ชั้น เหล้า ไข่ เงิน 25 บาท เทียนและเบี้ย นอกจากนี้ยังมีเครื่องตั้งหน้าศาล มีตะเกียงซ้าย - ขวา ไก่ต้ม บายศรีปากพาน เหล้า วงดนตรีจะเริ่มบรรเลง จากนั้น นางทรงจะทำพิธีอัญเชิญวิญญาณเจ้าปู่ วิญญาณบรรพบุรุษทั้งหลาย ให้มารับเครื่องบูชาและเครื่องเซ่นสังเวยที่ชาวบ้านนำมา โดยผู้ที่เป็นนางทรงจะจุดธูปเทียนบูชา และกราบที่พื้น 3 ครั้ง แล้วร่ายคำอัญเชิญผีทั้งหมด

การไหว้ผีแต่ละหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะสิ้นสุดลงหลังจากทำพิธี ส่งบ้านส่งเมือง การเลี้ยงผีของหมู่บ้านต่าง ๆ จะใช้เวลาตั้งแต่เช้าถึงเย็น โดยจะพักรับประทานอาหารกลางวันกันในเวลาก่อนทำพิธีคล้ายข้างคล่องม้า

3.2 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง ประเพณีเลี้ยงผีปู่

1. นายสนิท จันตะวงษ์ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 61 หมู่ 3 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. นายวิรัตน์ ตามี อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 31/1 หมู่ 9 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3. นายสถิตย์ ตัวงอินทร์ อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 231 หมู่ 13 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
4. นายยงยุทธ ดาดัง อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 134 หมู่ 14 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. นายไผ่ แก้วปองปก อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 135 หมู่ 14 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
6. นางครอง คงป็นนา อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 134 หมู่ 2 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
7. นางทับ จุมภา อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 218 หมู่ 14 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
8. นางเสียน พุกจตุจอย อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 2 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
9. นายประสาธน์ กุทองคำ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 6 หมู่ 3 ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

4. การเล่น นางตั้ง นางควาย

ชาวนครไทย ในสมัยโบราณ มีอาชีพในกาวทำไร่ทำนาทุกวันคร้วเรือน ดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติอย่างแท้จริง ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณอาศัยน้ำจากฝนที่ตกตามฤดูกาล ถ้าเกิดฝนทิ้งช่วงก็เกิดความแห้งแล้งขึ้น ชาวบ้านจะร่วมทำพิธีกรรมตามความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อให้ผีसाงเทวดาที่แฝงอยู่ในธรรมชาติช่วยลดบันดาลให้ฝนตกลงมาตามความต้องการ

การเล่นนางตั้ง นางควาย เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวนครไทยนิยมเล่นกันเมื่อเกิดฝนแล้ง การเล่นจะเป็นลักษณะการเสี่ยงทายด้วยการเชิญผีต่างๆ ตามชนิดของการเล่น มาเข้าทรงที่ร่างนางทรงเมื่อเข้าร่างทรงแล้ว คนนำพิธีจะเสี่ยงทาย ชักถามกันจนเป็นที่พอใจแล้ว จะเชิญผีออกจากร่างนางทรง การเล่นในพิธีกรรมขอฝนนี้จะเล่นสลับกันไปภายในสามวันฝนก็จะตก ถ้าหากยังไม่ตกก็เวียนเล่นอย่างอื่นต่อไปจนกว่าฝนจะตก ในการทำพิธีจะมีบทเพลงประกอบการเล่นทุกครั้ง

4.1 อุปกรณ์ที่ใช้เล่น

1. กระจ่างผัดข้าว 2 ใบ
2. สากไม้ตำข้าว 2 อัน
3. ชันน้ำ 1 ใบ
4. อุปกรณ์การเชิญ เช่น หมากพลู ดอกไม้ รูปเทียน น้ำ แป้งหอม
5. หัวควายเขางาม 2 หัว

4.2 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา เรื่อง การเล่นนางตั้ง นางควาย

1. นางนอง ทองคำ อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 96 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. นางอำไพ แก้วมงคล อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 60 หมู่ 12 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3. นางคำมูล บัวฉิม อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 105 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
4. นางบัวลัย ศรีขำ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. นางน้อย โสติดิกาวร อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 15 หมู่ 6 ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก
Pibulsongkram Rajabhat University

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาสหวิทยาเขตพิษณุโลก นครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก โดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปรความหมายระดับการปฏิบัติตามเกณฑ์ ในตาราง 11

ตาราง 12 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการนำรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้านหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาสหวิทยาเขตพิษณุโลก นครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

รูปแบบการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	ผู้บริหาร			ครูผู้สอน			รวม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
ด้านหลักสูตร									
1. เพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดแทรกในรายวิชาต่าง เช่น ภาษาไทย วิชาการงาน วิชาวิทยาศาสตร์	3.00	0.87	ปานกลาง	3.08	0.94	ปานกลาง	3.07	0.93	ปานกลาง
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามเป้าหมายของหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น	3.44	1.01	ปานกลาง	3.04	0.83	ปานกลาง	3.06	0.84	ปานกลาง
3. กำหนดแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	2.78	0.97	ปานกลาง	3.04	0.81	ปานกลาง	3.03	0.82	ปานกลาง
4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในโรงเรียนทุกคนศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.22	0.83	ปานกลาง	3.09	0.98	ปานกลาง	3.10	0.97	ปานกลาง
5. แต่งตั้งคณะกรรมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	3.00	1.12	ปานกลาง	3.09	0.94	ปานกลาง	3.09	0.95	ปานกลาง

ตาราง 12 (ต่อ)

รูปแบบการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	ผู้บริหาร			ครูผู้สอน			รวม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
6. นำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้จริงในการจัดการเรียนการสอน	3.33	1.58	ปานกลาง	3.22	0.95	ปานกลาง	3.23	0.99	ปานกลาง
7. ประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	3.78	0.97	มาก	3.31	0.89	ปานกลาง	3.33	0.89	ปานกลาง
8. ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอน	3.33	1.22	ปานกลาง	3.21	0.91	ปานกลาง	3.21	0.93	ปานกลาง
รวม	3.23	1.07	ปานกลาง	3.13	0.91	ปานกลาง	3.14	0.92	ปานกลาง

จากตาราง 12 โดยภาพรวมพบว่า การนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้านหลักสูตร อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$)

เมื่อพิจารณาการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรของผู้บริหารและครูผู้สอน เรื่องความประพฤติมากไปน้อยดังนี้ มีประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.33$) มีการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้จริงในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.23$) และศึกษารวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอน ($\bar{X} = 3.21$)

ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการนำรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้
ในการจัดการเรียนการสอนด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษา
สหวิทยาเขตพิเศษโลก นครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

รูปแบบการนำภูมิปัญญามาใช้ใน การจัดการเรียนการสอน	ผู้บริหาร			ครูผู้สอน			รวม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ การ ปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การ ปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การ ปฏิบัติ
ด้านการเรียนการสอน									
1. นำความรู้และประสบการณ์ของ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใน การจัดการเรียนการสอน	2.67	1.00	ปาน กลาง	2.96	0.91	ปาน กลาง	2.95	0.91	ปาน กลาง
2. นำนักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้ จากแหล่งความรู้ในชุมชน	3.00	1.00	ปาน กลาง	3.09	0.94	ปาน กลาง	3.08	0.94	ปาน กลาง
3. เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นในโรงเรียน	2.89	1.05	ปาน กลาง	3.28	0.98	ปาน กลาง	3.26	0.98	ปาน กลาง
4. ครูผู้สอนและผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้แหล่งวิทยากรเกี่ยวกับภูมิ ปัญญาท้องถิ่นเป็นศูนย์การเรียน การสอน และแหล่งฝึกปฏิบัติจริง เช่น ท่อจ่ายน้ำประปา งานจักสาน	2.78	0.97	ปาน กลาง	2.99	1.06	ปาน กลาง	2.95	1.05	ปาน กลาง
5. ใช้ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นรากฐานไปใช้ในการจัดการ เรียนการสอนเกี่ยวกับแนวปฏิบัติ	3.22	0.83	ปาน กลาง	3.06	0.91	ปาน กลาง	3.07	0.91	ปาน กลาง
6. จัดการเรียนการสอนโดยผสม ผสานระหว่างความรู้สภคกับ ความรู้ท้องถิ่น	3.44	0.73	มาก	3.03	0.80	ปาน กลาง	3.05	0.80	ปาน กลาง
7. จัดทำสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.22	1.06	ปาน กลาง	3.06	0.86	ปาน กลาง	3.06	0.87	ปาน กลาง
8. สอนโดยใช้สื่อที่เป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน วิชาต่างๆ	3.33	1.09	ปาน กลาง	3.06	0.86	ปาน กลาง	3.06	0.87	ปาน กลาง

ตาราง 13 (ต่อ)

รูปแบบการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	ผู้บริหาร			ครูผู้สอน			รวม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
9. ทำการวัดผลประเมินผลเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.44	0.88	ปานกลาง	3.35	0.86	ปานกลาง	3.35	0.85	ปานกลาง
10. นำผลจากการวัดผลประเมินผลไปปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนการสอน	3.33	1.00	ปานกลาง	3.12	0.85	ปานกลาง	3.13	0.86	ปานกลาง
11. จัดทำตารางเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.33	1.22	ปานกลาง	3.32	0.86	ปานกลาง	3.32	0.88	ปานกลาง
12. จัดทำตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์เกี่ยวกับความรู้ประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.67	0.87	มาก	3.42	0.88	ปานกลาง	3.43	0.88	ปานกลาง
13. สรรวจรวบรวมและจัดหมวดหมู่รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.78	0.97	ปานกลาง	3.24	0.94	ปานกลาง	3.22	0.95	ปานกลาง
14. พัฒนาคณาจารย์ในโรงเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.00	0.71	ปานกลาง	2.97	0.80	ปานกลาง	2.97	0.80	ปานกลาง
15. กำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน	2.56	1.13	ปานกลาง	2.96	0.92	ปานกลาง	2.96	0.93	ปานกลาง
16. จัดทำแผนและจัดสรรงบประมาณให้แก่บุคลากรในโรงเรียนเพื่อดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.00	1.22	ปานกลาง	3.22	0.92	ปานกลาง	3.21	0.94	ปานกลาง
17. เผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปฉบับต่างๆ	3.33	0.87	ปานกลาง	3.24	0.89	ปานกลาง	3.25	0.89	ปานกลาง
18. ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนการสอน	3.22	0.97	ปานกลาง	3.18	0.87	ปานกลาง	3.18	0.87	ปานกลาง
รวม	3.12	0.98	ปานกลาง	3.14	0.90	ปานกลาง	3.14	0.90	ปานกลาง

จากตาราง 13 โดยภาพรวมพบว่าการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$)

เมื่อพิจารณาการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้านการเรียนการสอนของผู้บริหารและครูผู้สอน เรียงตามการปฏิบัติจากมากไปน้อย ดังนี้ มีการจัดทำตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์ เกี่ยวกับความรู้ประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.43$) ทำการวัดผลประเมินผลเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.35$) และจัดทำตารางเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.32$)

โดยภาพรวมของผู้บริหารมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$) และมีกรปฏิบัติเรียงลำดับดังนี้ อันดับ 1 มีการจัดทำตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์ เกี่ยวกับความรู้ ประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.67$) รองลงมาคือ การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น และทำการวัดผลประเมินผลเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.44$) อันดับที่ 3 มีการนำผลการวัดผลประเมินผลไปปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนการสอน มีการสอนโดยใช้สื่อที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ และจัดทำตารางเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.33$)

โดยภาพรวมของครูผู้สอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$) และมีกรปฏิบัติเรียงลำดับดังนี้ อันดับที่ 1 จัดทำตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์ เกี่ยวกับความรู้ประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.42$) รองลงมาคือ ทำการวัดผลประเมินผลเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.35$) อันดับที่ 3 จัดทำตารางเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.32$)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Pibulsongkram Rajabhat University

ตาราง 14 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการนำรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน ของโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาสหวิทยาเขตพิษณุโลก นครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

รูปแบบการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	ผู้บริหาร			ครูผู้สอน			รวม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
ด้านกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนการสอน									
1. นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เช่น ร่วมงานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น	1.78	0.67	น้อย	2.31	0.66	น้อย	2.29	0.86	น้อย
2. จัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรี ศิลป กีฬา	2.78	0.97	ปานกลาง	2.87	0.95	ปานกลาง	2.87	0.95	ปานกลาง
3. โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.56	1.33	มาก	3.01	0.94	ปานกลาง	3.03	0.96	ปานกลาง
4. โรงเรียนเป็นสถานที่ในการจัดอบรมหรือจัดแข่งขันทักษะที่เป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.78	1.20	มาก	3.19	1.00	ปานกลาง	3.22	1.02	ปานกลาง
รวม	2.97	1.04	ปานกลาง	2.85	0.94	ปานกลาง	2.85	0.95	ปานกลาง

14 โดยภาพรวมพบว่า การนำภูมิปัญญาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.85$)

เมื่อพิจารณาการนำภูมิปัญญาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนของผู้บริหารและครูผู้สอน เรียงตามการปฏิบัติมากไปน้อย ดังนี้ โรงเรียนเป็นสถานที่ในการจัดอบรมวิทยากรด้านต่างๆ ที่เป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.22$) โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.03$) และมีการจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ศิลป กีฬา ดนตรี ($\bar{X} = 2.87$)

โดยภาพรวมของผู้บริหารมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.97$) และมีการปฏิบัติเรียงลำดับดังนี้ อันดับที่ 1 โรงเรียนเป็นสถานที่ในการจัดอบรมวิทยากรด้านต่างๆ ที่เป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.78$) รองลงมาคือ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.56$) อันดับที่ 3 จัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่นการเล่นพื้นบ้าน ดนตรี ศิลป กีฬา ($\bar{X} = 2.78$)

โดยภาพรวมของครูผู้สอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.85$) และมีการปฏิบัติเรียงลำดับดังนี้ อันดับที่ 1 โรงเรียนเป็นสถานที่ในการจัดอบรมวิทยากรด้านต่างๆ ที่เป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.19$) รองลงมาคือ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.01$) อันดับที่ 3 มีการจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเล่นพื้นบ้าน ดนตรี ศิลป กีฬา ($\bar{X} = 2.87$)

ผลการวิเคราะห์การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ ข้อมูลปลายเปิด

ตาราง 15 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ และความถี่

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชา	ความถี่
1. คณิตศาสตร์	1
2. ภาษาอังกฤษ	7
3. สุขศึกษา	5
4. เกษตรกรรม	2
5. ภาษาไทย	7
6. วิทยาศาสตร์	13
7. พละนาฏย	4
8. สังคมศึกษา	13
9. ศิลป	4
10. วิชาอื่น ๆ	2
11. โครงการพื้นฐานอาชีพ	1
12. โครงการอาชีพ	3
13. ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น	1
14. การถนอมอาหาร	1

จากตาราง 15 พบว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาสหวิทยาเขตพิษณุโลก นครไทย มากที่สุด คือ วิชาวิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา รองลงมา คือ วิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ผลการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ข้อมูลปลายเปิด ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านอื่นๆ

1. ด้านวิชาการ

1.1 บางครั้งก็นำมาใช้กับรายวิชาเรียนไม่ได้

1.2 ขาดการรวบรวม หรือหมวดหมู่เอกสารภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นของท้องถิ่น

1.3 ยังไม่มีหลักสูตรที่เป็นของท้องถิ่น หรือการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

1.4 บางเรื่องในท้องถิ่นไม่สามารถนำมาบูรณาการได้ทั้ง 3 แบบ

1.5 การนำเข้ามาจัดการเรียนการสอนบางครั้งมีปัญหา

1.6 การสอนส่วนใหญ่เน้นเพื่อการศึกษาค้นคว้า

1.7 หากเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำให้ประสิทธิภาพในการแข่งขันเพื่อการศึกษาต่อต่ำลง

1.8 นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานไปทำงานตั้งถิ่นฐานมากกว่า

1.9 ขาดความรู้ความเข้าใจการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำมาใช้ในหลักสูตร

1.10 เอกสาร หลักฐาน เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังมีน้อย รวบรวมยาก

1.11 การค้นข้อมูล ต้องสืบค้นจากตัวบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่มีตำรา

1.12 ขาดรายวิชาไม่เอื้อต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

2. ด้านงบประมาณ

2.1 ขาดงบประมาณสนับสนุน ส่งเสริมในการนำภูมิปัญญามาใช้อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

2.2 การนำข้อมูลมาใช้ต้องใช้งบประมาณมาก และใช้เวลายาวนาน

3. ด้านบุคลากร

3.1 ผู้เรียนขาดความสนใจ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ให้ความสำคัญ อีกทั้งครู อาจารย์ หลายคน ไม่ได้นำภูมิปัญญาของท้องถิ่น มาใช้และให้ความสำคัญ เป็นแนวทางเดียวกัน

- 3.2 ขาดผู้นำในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้
 - 3.3 ภาระงานของบุคลากรมีมากทั้งการเรียนการสอนและงานพิเศษ
 - 3.3 ขาดการประสานงานกับท้องถิ่นที่ดีพอสมควร ตลอดจนการมีครูผู้สอนน้อย และมีหน้าที่หลายอย่าง จึงทำให้การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ
 - 3.4 ขาดวิทยากรที่มีความรู้ ความชำนาญ
 - 3.5 การติดต่อประสานงาน ขอความร่วมมือกับวิทยากรท้องถิ่นเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะบางครั้งวิทยากรมีฐานะ
 - 3.6 ครูยึดรูปแบบการสอน หลักสูตรเก่า
 - 3.7 บุคลากรบางหมวดยังไม่นำความรู้ไปใช้
 - 3.8 ควรมีการสำรวจบุคลากรในท้องถิ่น แยกตามสาขาวิชาเพื่อจะได้ทราบข้อมูล และรู้แหล่งภูมิปัญญา
 - 3.9 ขาดการอบรม และการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนให้ได้ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล
 - 3.10 วิทยากรและผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังต้องประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเอง และครอบครัว จึงไม่ค่อยมีเวลาในการเดินทางมาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน และการจัดการเรียนระบบคาบเวลาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่เอื้อต่อกระบวนการเรียน อีกทั้งการประเมินผลค่อนข้างยาก
 - 3.11 ครูมีภาระงานมาก ไม่มีเวลาเพียงพอในการวางแผน เตรียมกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้อย่างหลากหลายมีประสิทธิภาพ
 - 3.12 ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น การนำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ การประเมินหลักสูตร
4. ด้านอื่นๆ
- 4.1 ความสอดคล้องของเวลา กับระยะเวลาบุคลากร
 - 4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรอนุรักษ์ แต่ยังไม่มีการพัฒนา
 - 4.3 ไม่มีเวลาพอที่จะดำเนินการ
 - 4.4 ศูนย์รวบรวมข้อมูล ยังไม่เป็นระบบ
 - 4.5 การใช้วิทยากรจากท้องถิ่นมาให้ความรู้ในการเรียนการสอนจะมีปัญหา ด้านงบประมาณ วิทยากร และการจัดคาบสอนที่ไม่สามารถให้สอนนักเรียนได้ทุกห้อง
 - 4.6 ใช้งบในบางโอกาส ยังไม่ได้นำมาใช้จริงจัง
 - 4.7 ไม่เข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ความหมาย ขอบเขต